

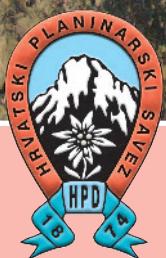
GODIŠTE

102

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

ČASOPIS HRVATSKOG
PLANINARSKOG SAVEZA

PROSINAC

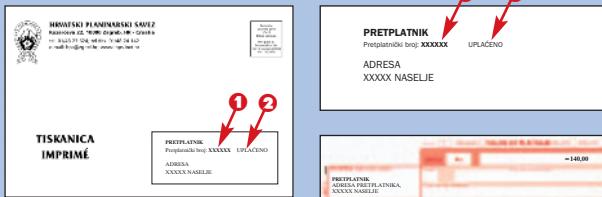
2010

12

»HRVATSKI PLANINAR« – ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA »CROATIAN MOUNTAINEER« – JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

ČASOPIS »HRVATSKI PLANINAR« izlazi u 11 brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj). Prvi broj izšao je 1. lipnja 1898. Časopis je od 1949. do 1991. godine izlazio pod imenom »Naše planine«.

PREPLATA za 2010. godinu iznosi **150 kuna** (za inozemstvo 35 eura). Preplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskog planinarskog saveza **2360000-1101495742**, pri čemu na uplatnici, u rubrici »Poziv na broj«, mora biti upisan Vaš preplatnički broj. Preplata za inozemstvo uplaćuje se na račun **SWIFT: ZABA-HR2X 25731-3253236**, također uz poziv na preplatnički broj. IBAN za uplate iz inozemstva je **HR4123600001101495742**.

VAŠ PREPLATNIČKI BROJ (1)

otisnut je uz Vašu adresu, koja je naličnjena na omotnicu za slanje časopisa. Nakon uplate, uz adresu ćete moći vidjeti naznaku o obavljenoj uplati. Tako možete provjeriti je li Vaša uplata za tekuću godinu uredno primljena i evidentirana u HPS-u (2).

NOVI PREPLATNICI, odnosno zainteresirani za preplatu na časopis »Hrvatski planinar«, trebaju se telefonom, e-mailom ili pismom javiti Hrvatskom planinarskom savezu. Za nekoliko dana poštom će primiti uplatnicu i brojeve koji su izašli od početka godine, a zatim će, nakon uplate, svaki mjesec na svoju adresu redovno primati svoj primjerak časopisa.

CIJENA POJEDINAČNOG PRIMJERKA je 15 kuna (+ poštarina).

CJENIK OGLAŠAVANJA šaljemo zainteresiranim na zahtjev.

SURADNJA: Prilozi se mogu slati posredstvom e-maila ili poštom. Krajnji rok za primitak priloga je deseti dan prethodnoga mjeseca (20 dana prije izlaska broja). **Uredništvo zadržava pravo kraćenja i uredničke obrade tekstova**, posebno dužih priloga. **Prednost** imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim i većim izborom ilustracija. Slike se mogu slati poštom ili u digitalnom formatu (e-mailom, na CD-u ili DVD-u, ali ne unutar Word dokumenta!). Podrobnejne upute nalaze se na web-stranici časopisa.

STAVOI I MIŠLJENJA izneseni u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskog planinarskog saveza i Uredničkog odbora.

WEB-STRANICA ČASOPISA:

www.plsavez.hr/HP

NAKLADNIK

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb

PREPLATA I INFORMACIJE

Ured Hrvatskog planinarskog saveza
tel. 01/48-23-624
tel./fax 01/48-24-142
e-mail: hps@plsavez.hr
<http://www.plsavez.hr>

UREDNIŠTVO

E-mail adresa za zaprimanje članaka:
hrvatski.planinar@plsavez.hr

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Alan Čaplar
Palmotićeva 27, 10000 Zagreb
e-mail: caplar@plsavez.hr
mob.: 091/51-41-740
tel.: 01/48-17-314

UREDNIČKI ODBOR

Damir Bajs
Darko Berljak
Vlado Božić
Faruk Islamović
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Branko Meštrić
Krunoslav Milas
prof. dr. Željko Poljak
Vanja Radovanović
Robert Smolec

LEKTURA I KOREKTURA

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

GRAFIČKA PRIPREMA

Urednik d.o.o., Zagreb

TISAK

Ekološki glasnik, Donja Lomnica

ISSN 0354-0650

HRVATSKI PLANINAR

Godište
Volume

102

Broj
Number

12

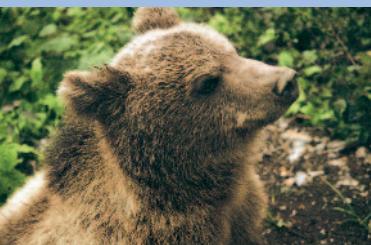
Prosinac – December 2010

410 Hrvati u Voronji,
najdubljoj jami svijeta

422 10. 10. '10 u 10 i 10
na 1010

429 Susreti sa životi

433 Moj glas za planinarske
kuće i skloništa

TEMA BROJA
Hrvati u Voronji, najdubljoj jami svijeta

SADRŽAJ

Hrvati u Voronji, najdubljoj jami svijeta	410
Darko Bakšić	
10. 10. '10. u 10 i 10 na 1010.....	422
Robert Smolec	
Durmitor – drugi put uspješno	426
Orsat Žitković	
Susreti sa životinjama u planini.....	429
Eugenija Špralja	
Moj glas za planinarske kuće i skloništa	433
Jasna Žagar	
Speleologija	436
Gorsko spašavanje	438
Planinarske kuće.....	440
Planinarski tisak	441
Planinarski kalendar za 2011. godinu!	443
Vijesti	444
Sadržaj 102. godišta »Hrvatskog planinara«.....	447

SLIKA NA NASLOVNICI

Darko Bakšić u jami Voronji,

2 kilometra ispod ulaza

foto: Robert Erhardt

Hrvati u Voronji, najdubljoj jami svijeta*

Darko Bakšić, Zagreb

Jama Voronja – najdublja je na svijetu, duboka je 2191 (± 20) metar. Nalazi se u Abhaziji, u zapadnom Kavkazu, u gorju Arabiki, visokom 1900 do 2700 m (najviši se vrh zove Vrh speleologa i visok je 2705 m). Gorje je građeno od gornjotrijaskih vapnenaca, a prvi ga je oko 1910. počeo istraživati ruski znanstvenik Aleksander Kruber, osnivač znanosti o kršu u Rusiji, i tu našao mnogo jama. On je na Arabiki registrirao brojne otvore jama i svoja istraživanja objavio u nekoliko članaka i monografija. Zbog raznih, uglavnom političkih razloga, gruzijski speleolozi predvodeni L. Maruašvilijem nastavili su istraživanja Arabike tek 60-ih godina prošlog stoljeća. Na nadmorskoj visini od 2256 metara pronašli su otvor jame, spustili se 60 metarskom vertikalom te stali u uskom neprolaznom meandru na -95 m dubine. Jamu su u čast Aleksandru Kruberu nazvali Krubera.

Voronja je speleološki Everest!

Početkom 80-ih godina ukrajinski su speleolozi na čelu s Aleksandrom Klimčukom nastavili istraživanje u toj i drugim jamama na Arabiki. U jami Krubera speleolozi su uspjeli proći suženje na -95 m i spustiti se do dna zarušene vertikale na -340 m dubine. Tom su prilikom u jednoj vertikali na dubini između -220 i -250 metara zabilježili dva perspektivna otvora. Jedan od ova dva otvora uskoro će postati put na dno najdublje jame svijeta.

Krubera dobiva i drugo ime – Voronja. U ulaznim dijelovima jame gnjezdile su se planinske vrane – galice i otuda ime »Voronja« (čitaj Varonja). Voronja je, dakle, »vrana jama«. Od tada se koriste oba imena: jama Krubera i jama

Voronja, a često se navode oba imena: Krubera - Voronja.

Početkom 90-ih godina sva su speleološka istraživanja na Arabiki prekinuta zbog političko-etičkog konflikta s Gruzijom. Nakon smirivanja konflikta i političke stabilizacije, 1999. godine nastavljena su speleološka istraživanja. Novija istraživanja, pod vodstvom Jurija Kasjana i Alek-sandra Klimčuka organizirala je Ukrainska speleološka asocijacija. Tako je dubina jame u kolovozu 2000. godine »povećana« na -1200 m, a već u rujnu na -1410 m. U siječnju 2001. Voronja je sa -1710 m postala najdublja poznata jama svijeta, pretekavši do tada najdublji jamsko-špiljski sustav Lamprechtsofen u Austriji (-1632 m). Tijekom 2003. godine počinje djelovati međunarodni speleološki tim Cavex (International Cave Exploration team) koji okuplja ponajbolje speleologe iz raznih država. Taj tim zajedno s Ukr.S.A. u 2003. godini istražuje u Voronji, a nakon istraživanja jame Kuzgun u Turskoj ova se dva tima razilaze i odvojeno nastavljaju s istraživanjem Voronje. Istraživanja Voronje, sada organizirana od Ukr.S.A i Cavex tima, još se više intenziviraju pa se svakim ulaskom obaraju rekordi i pomicu granice.

Godine 2005. prijeđena je »magična« dubina od 2000 m i dosegnuta dubina od 2080 m (dvorana Game Over – Kraj igre). Međutim,

* Speleolozi Darko Bakšić i Robert Erhardt sudjelovali su 2009. u istraživanju najdublje jame na svijetu i ujedno postali prvi hrvatski speleolozi koji su se spustili dublje od 2000 m u podzemlje, – točnije do -2080 m. U ovom prikazu nisu opisana samo događanja u jami i oko nje tijekom ekspedicije, već i raspoloženje među speleolozima raznih nacionalnosti, a osobito gostoljubivost domaćina prema stranim speleolozima.

Ur.

istraživanjem kroz drugi kanal, preronivši tri sifona, speleolozi su stigli do posljednjega, na dubini od 2140 m i u njemu 2007. zaronili 51 m duboko (!) te tako dosegnuli dubinu od -2191 m. Fantastično!

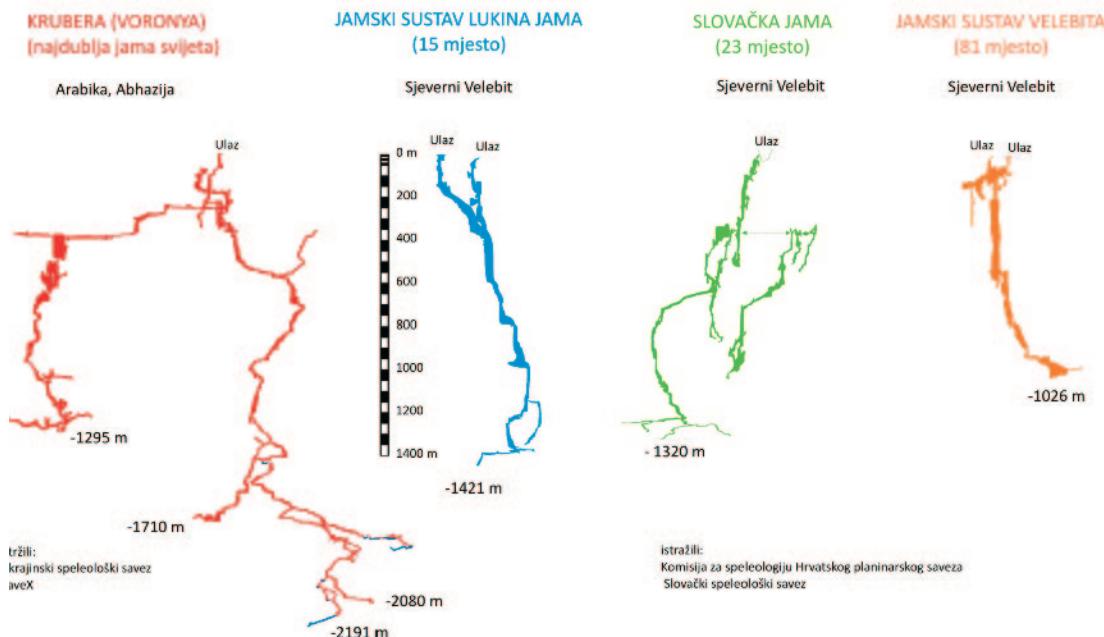
U ovogodišnjoj ljetnoj ekspediciji (2010.), zbog mnogo vode u podzemlju, speleolozi na žalost nisu mogli prodirati dalje u dubinu, ali su prikupili nove podatke, između ostalih one o razini podzemne vode (vodostaj raste čak za 230 m). Usto se do sifona Dva kapetana, na dubini od 2140 m, spustila i jedna speleologinja.

U posljednjih desetak godina ekspedicije su se organizirale svake godine, u trajanju od najmanje mjesec dana, svaki put u drugo godišnje doba. Speleološke ekspedicije u Voronju organiziraju se najčešće tijekom siječnja, zatim u srpnju i kolovozu, te krajem listopada i u studenom kad su u podzemlju razmjerno povoljni hidrološki uvjeti. Za vrijeme ljetnih ekspedicija viša je razina vode u podzemlju pa su vodenim tokovi i slapovi jači što otežava istraživanje, dok po zimi postoji velika opasnost od lavina, a temperature i boravak na površini su ekstremni. Temperatura zraka u gornjim dijelovima jame

iznosi 2 °C, a pri dnu 7,7 °C. Svi speleolozi koji se želete spustiti ispod 2000 m dubine moraju na -1410 m preroniti sifon, koji je u ljetnim mjesecima dugačak 6 i visok oko 1 metara pa se može preroniti s malim bocama, dok je zimi razina vode niža i roni se na dah.

O ekspediciji

U ovom članku opisan je tijek i rezultati ekspedicije Cavex tima u studenom 2009. god. koji su bili usmjereni proširivanju bočnog kanala, kojim bi se zaobišao sifon Kvitočka suhim putem i omogućio transport opreme potrebne za uron u sifonu Dva kapetana. U ekspediciji su iz Hrvatske sudjelovali Robert Erhardt i Darko Bakšić, članovi Speleološkog odsjeka PDS-a Velebit, Komisije za speleologiju HPS-a i HGSS-a kao dio petnaestoročlana ekipa speleologa iz Rusije, Ukrajine, Mađarske i Hrvatske. Ekipa je postavila bazni logor, spustila nekoliko stotina kilograma opreme na -1980 m i nastavila s proširivanjem spomenutoga kanala. Taj je kanal već bio proširan tijekom ljetne ekspedicije 2009., što je trajalo osam dana. Na ovoj se ekspediciji na proširivanju

Usporedni prikaz Voronje i dubokih jama na sjevernom Velebitu

ROBERT ERHARDT

Ulažna vertikala

radilo šest dana. Ostalo je još dva do tri dana posla kako bi se proširio kompletan kanal i time omogućio nesmetan transport opreme.

Tijekom ekspedicije snimili smo mnogo fotografskoga i filmskog materijala te se spustili do dvorane Game Over koja se nalazi na -2080 m. Time smo postali prvi Hrvati koji su se u nekoj jami spustili dublje od 2 kilometra.

Zašto smo se uputili u Abhaziju

Kako nekom tko se ne bavi speleologijom objasniti što znači spuštanje u jamu duboku 2000 m? To je kao igrati nogomet u finalu svjetskog prvenstva, igrati tenis u finalu Wimbledona, igrati košarku na utakmici All Stars, natjecati se za olimpijsku medalju, osvojiti veliki kristalni globus u skijanju ili, možda najrazumljivije za čitatelje »Hrvatskog planinara«, popeti se na Everest.

Često je pitanje: »Zbog čega?« Zbog istraživanja, znanstvene, uzbudljene, znanosti, sporta ili jednostavno zato što možemo.

Kako je počelo? Sve je, zapravo, počelo onoga dana kad smo ušli u prostorije Planinarskog društva Sveučilišta »Velebit« i zaljubili se u speleologiju. Godine marljivoga rada nagrađene su jednom porukom koju sam 22. rujna 2009. u 10:51 dobio od prijatelja Oldricha Štosa – Spidera: »Hey Darko! Invitation for 2 person from Croatia! 25th October to 15th November 2009 we prepare expedition to Voronja! Today evening I need your date for invitation to Russia! Your name, surname, address, date of birthday, no. of passport. Please send me to my e-mail mrspider@ tiscali.cz today evening. Evening contact for e-mail. Bye. Spider.«

Samo mjesec dana nakon te poruke Robert Erhardt (Robi) i ja sjedimo u zrakoplovu Aeroflota. Iza nas je iznimno kratko i burno razdoblje priprema. Fizički se nismo posebno pripremali jer se godinama intenzivno bavimo speleologijom i istraživanjem dubokih jama, što je ujedno i najbolji trening. Zbog kratkog vremena i još kraće komunikacije s vođama ekspedicije, nismo znali konačan sastav tima, nismo znali hoćemo li uopće uspjeti ući u Abhaziju, a niti koji su planovi i zadaci ekspedicije. Znali smo samo da ćemo se pridružiti vrhunskom timu speleologa i nadali se da ćemo se dobro uklopiti. Za početak je bilo važno samo ući u najdublju jamu svijeta, a onda dati sve od sebe i pokazati kakvi su hrvatski speleolozi.

Dnevnik ekspedicije

Petak, 23. listopada 2009. Oko 12 sati dolazimo u zagrebačku zračnu luku Pleso. Robi i ja svaki imamo po 40 kg opreme. Šarmiramo službenice na prijemu prtljage i obećavamo kako ćemo se pretvarati da je naša ručna prtljaga od 18 kg lagana. Nosit ćemo je sa smiješkom. Polijećemo u 14:10. Let do Moskve bio je udoban. Slijedećemo oko 19 sati. Let traje tri sata, ali je vremenska razlika +2 sata.

Ostavljamo prtljagu u čuvanom prostoru aerodroma Šeremetjevo i kupujemo karte za vlak do stanice Bjeloruskij vokzal. Kratko ćekamo Denisa Provalova i djevojku Juliju kod koje trebamo prespavati. Julija je studentica sociologije i ima 22 godine, vedra je i gostoljubiva. Denis ima 40 godina, simpatičan je i malo užurban. Priča nam kako se Moskva u posljed-

njih petnaest godina jako promijenila. Mnogo se gradi, nestale su brojne zelene površine, a priljev doseljenika je ogroman. Većina ih je ilegalnih pa se ne zna stvaran broj stanovnika. Procjenjuje se da Moskva danas broji više od 20 milijuna stanovnika. Vozimo se opet na drugi kraj grada, gdje se nalazi Julijin stan. Zgrada je lijepo uređena, kao i stan, a do njega ima bezbroj vrata koja se zaključavaju. Živi sa sestrom – a obje su već bile u Voronji, Julija na -700, a Katja na -1440 m. Katja češće špiljari i odlazi na ekspedicije dva do tri puta godišnje.

Subota, 24. listopada. Julija odlazi na faks, a mi doručujemo i čekamo Denisa. Oko 11 sati dolazi Julijina majka i, iznenadena, zatječe nas dvojicu u stanu. Dobro smo prošli, jer da je došao otac, general, bilo bi skakanja s 15. kata. Denis i njegova supruga Ženja (Eugenija) dolaze po nas i odlazimo na aerodrom. Denis putuje s nama. Polijećemo iz Moskve za Soči u 14:10. U Sočiju nas je iznenadila ugodna temperatura od 23 °C. Dočekao nas je Vasja (Vasilij Maškov) carinik koji živi u Sočiju, odnosno u dijelu koji se zove Adler. Denis nam priča kako Vasja ima predivnu kćer Olju od 20 godina za kojom pate brojni speleolozi koji dolaze na Arabiku. Nakon večere Vasja nas vozi do

granice, koju uz njegovu pomoć prelazimo vrlo brzo. Slijedi prijelaz pješice sa svim stvarima mostom preko rijeke Sou. Na granici Abhazije Denis uvjerava carinike da imamo sve potrebne dozvole i vize pa nas nakon pregovaranja puštaju pod uvjetom da na izlasku donešemo vize. Po vize moramo ići u grad Suhumi, do kojeg ima dva sata vožnje. Konačno prelazimo u Abhaziju, unajmljujemo taksi do prve birtije, gdje nas čeka prvi dio ekipe. Nakon upoznavanja i večere odlazimo u kuću koja je godinama glavna baza za speleološke ekspedicije na Arabiku. Sjedimo s našim novim priateljima iz Rusije, neki su došli čak s Urala i iz Sibira.

Nedjelja, 25. listopada. Oko 2 sata u noći probudio me naš cimer Vlad koji je hrkao put sibirskog medvjeda. Vadim iz ruksaka vreću i prostirku te odlazim spavati na dvorište. Robi unatoč svemu spava snom pravednika. Nije mi bilo jasno kako mu to uspijeva, sve dok ga ujutro nisam vidio kako vadi čepiće iz ušiju. Moja je vreća pretopla pa sam jedva dočekao jutro.

Denis ujutro odlazi po Klima (Olega Klimčuka) i ostale Ukrajince, jedan dio ekipe ide po hranu u Soči, a Robi i ja, s obzirom na to da nemamo vize – na plažu. Nije nas se osobito dojmila ta duga pjeskovito-šljunčana obala.

ROBERT ERHARDT

Darko Bakšić provlači se prema sifonu Kvitočki

Mjesto u kojem se nalazimo zove se Candripš (prijašnje mu je ime Gantiadi), prilično je neuredno i zapušteno. Po dolasku, Provalov i Klim rade plan istraživanja u Voronji, a mi pakiramo karbid u gumena crijeva. Poslije im se pridružujemo na plaži i kupamo se u Crnome moru.

Kad smo se svi okupili, počeli smo pakirati hranu za jamu. Sva je hrana podijeljena po obrocima i po bivcima te prema broju ljudi koji će boraviti u njima. Dajemo po 500 eura za pokriće troškova ekspedicije.

Za kasni ručak imali smo boršč. Kao i kod velebitaša, čeka se dok se hrana pripremi, svi se skupe i onda se jede zajedno. Ugodno me iznenadilo to što se alkohol konzumira u minimalnim količinama. Tek jedno pivo ili čaša vina. Već u 22 sata svi odlaze na spavanje.

Ponedjeljak, 26. listopada. Valerij je ustao već oko 5 sati, čuo sam ga kako ronda po blagovaonici iznad terase na kojoj sam spavao. Osjetio sam vjetar na licu i pomislio da se mijenja vrijeme. Ustao sam oko 7 sati, s prvim zrakama sunca. U blagovaonici me simpatični, debeljuškasti Valerij nudi kavom i govorи kako je kod njega u Sibiru već podne i da se zbog toga rano budi. Ostali ustaju tek sat kasnije. Klim i Provalov odlaze trčati, a Vlad pije čaj. Ove noći ni Robi nije mogao spavati zbog njegova hrkanja. Čak mu ni čepići u ušima nisu pomogli.

Vlad je zaljubljen u telekomunikacijske uređaje. U torbici oko pojasa ima poredane radio stanice, mobitele i satelitski telefon.

Provalov je profesor tjelesnog odgoja. Sudjeluje u projektu u kojem ispituju zdravstveno stanje i pripremljenost ljudi u ekstremnim uvjetima pa nam je objasnio da će napraviti mjerenja prije, za vrijeme i nakon ekspedicije.

Unajmljenim terenskim vozilom UAZ, zajedno s Klimum i Vladom, odlazimo dan prije prema jami. Dva i pol sata vožnje više sliči gimnastici jer gibanjem tijela kompenziramo opasna naginjanja vozila. Nakon pojasa bukovovo-jelove šume na takozvanim Vratima Arabike počinje alpska zona. Od kraja onoga što je ostalo od ceste pa do logora ima još oko sat hoda. Logor je na oko 2200 m nadmorske visine i prilično je hladno. Postavljamo kuhinju, šatore i odlazimo po još dvije runde stvari.

Utorak, 27. listopada. Još jedna jutarnja tura nošenja i još je jedan dio potrebnih stvari u logoru. Robi i ja zavirili smo u obližnju šiplu Ž13 i u njoj našli gomilu stvari od prijašnjih ekspedicija. Šipla im služi kao spremište i zaklon. Podižemo veliku baznu tendu preko postojeće drvene konstrukcije koja je ostala od ljetne ekspedicije. Ostatak ekipe dolazi kamionom oko 15:30. Odlazimo im pomoći u transportu opreme. Konačno smo svi na okupu, došli su i mađarski speleolozi koji su zakasnili na vlak i zbog toga došli dan kasnije.

U još dva navrata podižemo opremu do logora. Nakon toga družimo se u baznom šatoru uz čaj i hranu te već u 21 sat odlazimo na spavanje.

Srijeda, 28. listopada. Jutarnja gimnastika, uz nošenje stvari. Meni je to već šesta tura.

Ulaz u jamu Voronju nalazi se oko 150 metara od logora, na nadmorskoj visini od 2256 m. Oko 13:30 sati počinjemo ulaziti u jamu. Prvi ulaze Miša i Vasja, koji pregledavaju užad i sidrišta te popravljaju ako je što potrebno. Svi ostali nose po jednu tešku transportnu vreću do meandra Krim na -240 m, a mi usput i snimamo. Na povratku Robi i ja ostajemo posljedni radi fotografiranja, od kojeg ubrzo odustajemo jer se zbog isparavanja iz naših »žutanjaka« sve zamaglilo. Na izlasku, oko 19 sati, dočekali su nas kiša i vjetar. Večeramo, punimo baterije, prebacujemo fotografije i dogovaramo se za sutra.

Četvrtak, 29. listopada. Cijelu je noć lijevala kiša, sjevalo je i grmjelo, a pred jutro je okrenulo na snijeg. Provalov, Klim, Miša, Kajo, Attila i Dénes ulaze u Voronju oko 10 sati. Odlaze na 700 m dubine i tamo postavljaju bivak. Ostali čiste snijeg sa šatora i odlaze na mjesto istovara opreme kako bi još jedan dio opreme donijeli do logora. Ekipa izlazi iz lame oko 20 sati, sve su odradili, samo telefon nije proradio. Pripremamo željezne šipke za uzemljenje jer se za telefon koristi samo jedna žica. Razvedrilo se i noć je bila prekrasna, s mjesecinom.

Petak, 30. listopada. Budenje, dogovor i konačno oko 13 sati u Voronju ulaze Provalov, Miša, a zatim Dima F., Dima V. i Vasilij. Od ulaza do meandra Krim svi nose po jednu vreću. Na meandru Krimu uzimaju još tri vreće,

Ekipa ispod prvog sifona, na dubini od -1470 m (Darko Bakšić i Robert Erhardt posljednji zdesna)

koje ostavljaju ispred meandra Sinusoide na -500 m. Robi i ja ulazimo nakon njih. Od ulaza nosimo svaki po dvije vreće jer imamo još kameru, rasvjetu i nešto dodatne odjeće. U meandrima nam to znatno otežava prolaska. Putem snimamo.

Nakon silaska na bivak na -700 m Provalov izlazi iz jame, Miša, Dima F., Dima V. i Vasja nastavljuju prema bivku Sandy Beach na -1410 m, a Robi i ja se vraćamo po još tri vreće koje su ostavljene ispred meandra Sinusoide na -500 m. Oko 22:30 dolazimo ponovno u bivak na -700 m. Kuhamo i istovremeno se sušimo uz benzinska kuhala pošto smo se upoznali s njihovim radom, što je skoro završilo spaljivanjem bivka.

Subota, 31. listopada. Skuhali smo tjesteštinu i »bakinu kašu«, popili mnogo čaja i primili upute iz baze na površini. S bivka na -700 m moramo se vratiti na -240 m u meandar Krim po dvije vreće i spustiti ih na -1410 m u bivak Sandy Beach. Mađari s površine spuštaju vreće do -1410 m, a ostatak ekipe koji je već na -1410 m penje se po vreće na -700 m. »Sveopća selidba« u jami.

Mađare susrećemo malo ispod meandra Krima na oko -300 m. Zajedno nosimo vreće do -700 m, gdje nalazimo ekipu koja je upravo došla s -1410 m. Kratko se odmaramo, kuhamo čaj i svi krećemo prema bivku Sandy Beach. Mađari i mi usput snimamo. Učestalo vađenje kamere, uz stalno prebacivanje i nošenje dvije teške transportne vreće, složen je manevr koji prilično zamara. Kako mene, tako i ostale, jer ih stalno zaustavljam. Srećom, ekipa ima razumijevanja i strpljenja. Mnogo kadrova mogu snimiti uz osobnu rasvjetu jer svi imaju scurione. Nisam baš zadovoljan, ali snimanje u ovoj akciji nije prioritet pa se moramo zadovoljiti samo usputnim snimanjem. Poslije poноći stižemo u bivak Sandy Beach. Vasja ima rođendan pa slavimo gutljajem konjaka i madarskog pelina Unicum, te liježemo tek oko 4 sata.

Nedjelja, 1. studenoga. Ustajemo oko 8 sati. Nismo se baš naspavali. Robi i ja pridružujemo se Miši, Dimi F., Dimi V. i Vasji s kojima ćemo proći kroz prvi sifon na -1440 m, a Mađari se vraćaju na -700 m. Polako se spremamo. Morao sam zamijeniti koloturu na

novom stop descenderu jer se potpuno potrošila za samo 2000 m spuštanja. Kombinacija krutih devetmilimetarskih ukrajinskih užeta i blata na njima troši sprave na očigled. Sreća je da su Mađari sa sobom imali nekoliko rezervnih kolotura i spravica.

Doručak, čaj i dugotrajne pripreme za oblačenje »gidrokostjuma« (hidrokostima) – suhih odjela ispod žutanjaka ili kordura, pa tek oko 14 sati krećemo prema sifonu. Nosimo svaki po dvije vreće. Kratak meandar i spuštanje do sifona na -1440 m. U ovo doba godine dug je svega tri metra i dubok oko jedan metar. Prolazi se na dah, povlačenjem po užetu. Leđima se struže po stijeni, a ronilačka se maska ne koristi jer se i tako ništa ne vidi. Dvojica Dima, koji su tu već doma, paze da svi sigurno prodemo kroz sifon. Na kraju smo kroz sifon provukli dvanaest vreća, pa se spustili jednu vertikalnu, gdje smo skinuli hidrokostime. Pri skidanju primjećujemo da smo nas trojica zamijenili čizme. Svi imamo isti broj, a čizme su iste, pa nije ni čudo. Vrlo brzo slijedi jedno suženje, gdje je nužno skinuti opremu sa sebe. Robi je to mjesto prošao »na izdah«.

Svi se spuštamo na bivak KSS na -1640 m. U njemu ima mjesta za šest osoba. Atmosfera je super.

Dečki pitaju Robija i mene: »Koliko Hrvatska ima stanovnika?«

»Oko četiri i pol milijuna«, odgovaramo.

Oni u čudu gledaju i ponovo pitaju: »Ma ne grad Zagreb, nego Hrvatska!«

»Da, da, Hrvatska«, smijemo se mi.«

»Onda se vi svi poznajete«, kažu dečki i svi prasnemo u smijeh.

Večeramo. Na kraju, kako je i prikladno u tim dubinama, završavamo s kavijarom.

U jamu su ušli i spustili se do bivka Sandy Beach na -1410 m Provalov, Klim i Bazilej.

Ponedjeljak, 2. studenoga. Opet se nismo baš naspavali. Miša i Vasja odlaze po preostale vreće na -1480 m. Dima F., Dima V., Robi i ja spremamo se za bivak Peremičku na -1960 m. Dime odlaze naprijed, a Robi i ja još ostajemo u bivku jer mi kamera ne radi. Odbija poslušnost javljajući da je došlo do kondenzacije vlage. Sušim kameru u nadi da će proraditi. Sat vremena poslije kamera je OK pa i nas dvojica krećemo.

Ubrzo dolazimo do kanala Way to the Dream. Doista kao u snu, ali ružnom. Između -1640 m i -1700 m ulazi se u uzak i nizak kanal duljine oko 60 m. Kroz kanal se može proći samo s jednom vrećom. Prolazi se na boku, ležeći u vodi koja kroz rukave i nogavice žutanjka ili kordure natapa pododijelo. Doista jedinstven doživljaj. Vreća se vuče za sobom. Često zapinje pa je stalno nogom treba postavljati u najpovoljniji položaj, a zatim povlačiti za uzicu. Nakon toga dolaze kratke vertikale. Jama se koljenasto spušta. Izmjenjuju se kanali s vrtložnim loncima, sigovinom i slapićima. Snimamo. Robi ide čas ispred, a čas iza mene, pa se izmjenjujemo u obaranju hrvatskoga dubinskog rekorda: -1700, -1800 m... Konačno dolazimo do bivka Peremičke (-1960 m), gdje trebamo i prespavati. Dime nam objašnjavaju da nisu pronašli vreće za spavanje, već samo bivak. Poravnavamo dno kanala, postavljamo bivak i razmišljamo kako ćemo se snaći za spavanje. Nije velika frka jer imamo dovoljno benzina pa se, ako treba, možemo grijati i cijelu noć.

Zovemo ekipu u KSS bivak, gdje se nalaze Miša, Vasja, Provalov, Klim i Bazilej. Kratko razmišljaju o našoj situaciji i donose odluku. Provalov će donijeti dvije vreće na bivak Peremičku i spavat će dolje s Dimama, a Robi i ja moramo natrag na KSS bivak. Robi i ja se gledamo. Nema problema, ali prvo ćemo na dno, tj. do dvorane Game Over, jer tko zna hoćemo li dobiti sljedeću priliku za spuštanje. U bivku Peremički uskoro će biti gužva. To je bivak samo za četiri osobe, a treba roniti i proširivati kanal. Dogovaramo se s Dimama. Oni nam svesrdno pomažu. Dima Vikorčuk nas vodi do sifona Kvitočke, dok Dima Fedotov postavlja uže do dvorane Game Over. Žurimo, snimamo sifon Kvitočku, penjemo se ponovno do bivka, prolazimo kroz bivak i nastavljamo u kanal koji vodi do dvorane Game Over. Putem snimamo, fotografiramo i konačno u 22:40 sati stižemo u pjeskovitu dvoranu Game Over na -2080 m. Ostavljamo tragove na podu koje će voda uskoro izbrisati, baš kao i tragove svih onih speleologa koji su se ovamo spustili prije nas. Fotografiramo se s Dimom F. Hrvatski dubinski rekord! Sreća... ispunjenje jednoga speleološkog sna.

Penjemo se natrag i raspremamo užeta do bivka Peremičke gdje je već stigao Provalov. Malo nam prigovara zato što ih nismo poslušali i odmah krenuli prema bivku KSS. Gledamo ga i smijemo se. Sve mu je jasno, vidi da još imamo dovoljno energije pa se i on smije.

Nije nam važno kad ćemo stići do bivka KSS. Tako se dobro osjećamo da nam ništa ne može pokvariti sreću. Ne smeta nam što ćemo se penjati sljedeća tri sata, provlačiti se kroz vodu, što već nekoliko dana nismo dobro spavali, što u KSS bivku nema dovoljno vreća za spavanje. Pa možda je čak i dobro da dodemo pred jutro jer će se vreće možda već isprazniti. Pozdravljamo se s ekipom te veseli i zadovoljni krećemo gore.

UTORAK, 3. studenoga. Za tri sata stigli smo u KSS bivak. Pokušavamo se osušiti na kuhalima i pri tome budimo cimere. Oni samo komentiraju: »A, bratja Horvati!« Guramo se u njihove vreće. Robi kod Bazila i Vasje, a ja kod Klima i Miše. Opet slabo spavamo. Svega tri sata.

U 8 sati telefonom se čujemo s površinom. Panično nam javljaju da je u dva dana palo dva metra snijega i da je velika opasnost od lavina.

Jedna je lava već srušila dio baznog šatora u kojem je sva hrana. Mali šatori zatrpani su snijegom, kao i ulaz u jamu. Brza promjena plana: bratja Horvati moraju hitno van zajedno s Provalovom kako bi organizirali evakuaciju logora na sigurnije mjesto te izvidjeli put za silazak s brda. Ostatak ekipe ide do bivka Peremičke gdje će nastaviti po planu s proširivanjem kanala kojim bi se zaobišao sifon Kvitočka. Počinje trka s vremenom. Rošade po jami – kao partija šaha u kojoj smo mi samo pijuni u rukama majke Prirode. Ali složnost čini čuda i svi radimo kao usklađeni mehanizam. Dvojica Dima počinju s ronjenjem sifona Kvitočke, a pridružuju im se Klim i Bazilej kako bi proširili kanal s dviju strana. Vasja i Miša transportiraju opremu do -1960 m i vraćaju se na KSS bivak. Mađari se spuštaju iz bivka Sandy Beach s -1410 do KSS bivka na -1640 m, a mi im trebamo pomoći pri prolasku sifona. Na kraju dana svi smo na predviđenim mjestima, kotacići su uredno posloženi. Prolazak sifona na -1440 m prema natrag još je neugodniji. Robi se čak morao još jednom vraćati kroz sifon jer ja nisam shvatio da uže za povlačenje transportnih vreća nije nigdje zavezano. Konačno smo

ROBERT ERHARDT

Darko Bakšić i Robert Erhardt u dvorani Game Over, 2080 metara ispod ulaza

Logor i prostor uz jamski ulaz – isti prizor prije i poslije našeg boravka u Voronji

došli u bivak Sandy Beach, otišli po vodu, posložili bivak i hranu te počeli kuhati. U bivku nam se uskoro pridružio i Provalov.

Javljuju nam da je vani vrlo hladno i da sami ne mogu otkopati šatore. Vrlo je važno da po izlasku ljude dočeka dobro sklonište jer iscrpljeni i mokri na snijegu i hladnoći nemaju nikakve šanse za prezivljavanje. Što nas čeka vani? Najprije kopanje izlaza iz jame, probijanje kroz snijeg do logora, iskopavanje šatora, prebacivanje logora na mjesto sigurno od lavina. Moramo se dobro odmoriti i naspavati za sve to.

Srijeda, 4. studenoga. Buđenje, sladak okus uspjeha, ali još nije gotovo. Vani može biti jednako teško i opasno, a zbog lavina čak i opasnije. Kuhamo čaj i raznu hranu. Provalov ide prvi s laganom vrećom kako bi što prije iz prve ruke procijenio prilike na površini. Nas dvojica idemo s po jednom transportnom vrećom na bivak –700 m. Tu se sušimo, popravljamo opremu, jedemo i spavamo.

Cetvrtak, 5. studenoga. Ustajemo u 6 sati da bismo što prije krenuli. Nakon doručka sređujemo bivak kako bi sljedeća ekipa imala suho i uredno, pa oko 10 sati krećemo van. U meandru Sinusoidi prestižem Robija. Posljednjih 100 m prestaje mi raditi glavno svjetlo pa nastavljam s tikkom. Izlazim u 14 sati. Probijam se kroz snijegom zatrpan ulaz i čujem Provalova: »Hej, Darka!« (Tako me zovu jer se nenaglašeno »o« čita kao zatvoreno »a«.) On je jučer za 5 sati i 45 minuta izašao s 1400 m dubine. Pokušao je samo rukama prokopati ulaz, ali nije uspio. Vratio se na 60 m dubine gdje je uzeo metalnu šipku i pomoću nje za dva i pol sata probio rupu u snijegu da bi izašao iz jame. Međutim, snijeg je bio tako mekan da nije mogao hodati, već je potrebuške gmizao do logora. Danas je došao na ulaz kako bi postavio uže po kojem se može doći do logora. Snijeg se već malo slegao pa je bilo lakše doći do šatora, ali brzo se pothlađujem. Naš je šator otkopan, pripremljen za doček. Ulazim u šator i presvlačim se, a Valerij mi donosi vrući čaj. Zahvaljujem mu i dajem mu lijep kamen iz jame. Presretni smo obojica. Robi dolazi nakon dva sata.

Logor je u rasulu. Glavni šator srušila je lava, otkopavamo ga satima. Čuje se tutnjava lavina, vidimo ih na susjednim obroncima planine. Po noći ponovno pada snijeg pa po mraku premještamo naš šator na sigurnije mjesto.

U jami sve ide po planu. Na oko –2000 m ekipi se mijenjaju u proširivanju prolaza. Ispodčetka proširuju s obje strane, ali moraju odustati jer je zrak između sifona Kvitočke i Podnira loš.

Petak, 6. studenoga. Tijekom noći se razvedrilo, pun je mjesec obasiao logor. Zahladilo je. Svanuo je prekrasan, sunčan dan. Nakon doručka nastavljamo s otkopavanjem baznog šatora i maloga madarskog šatora koji se polo-

mio pod snijegom. Od dijela konstrukcije baznog šatora gradimo novu, manju kuhinju, u koju prebacujemo otkopanu hranu. Robi je uspio osposobiti agregat pa smo mogli puniti baterije raznih elektroničkih uređaja. Provalov je otisao do mjesta gdje su nas iskrcali iz kamiona i za to mu je trebalo više od tri sata. Čujemo se s ekipama u jami dvaput na dan. Madari penju od -1410 na -700 m, svaki s po dvije vreće, a ekipa na dnu radi u smjenama od 24 sata neprekidno.

Subota, 7. studenoga. Ponovno lijep dan.

Sunce briše sve muke, brige i probleme. U sjećanju ostaju samo lijepi trenutci. Izlasci i zalasci sunca na Arabiki prekrasni su. Okruženi snijegom, gledamo more. Doručak kao i obično: svakom pet komada kobasicice, dva komada sira i komad kruha. Obvezno vruća kava i čaj. Osmjeh i skrb jednih za druge. Stvarno je dobra ova ekipa, kao da se pozajmimo sto godina.

Rano krećemo na prijevoj kao bismo provjerili može li do tog mjesta doći kamion. Ne propadamo jer je snijeg još tvrd. Okolne padine bliješte bjelinom, a mi smo opijeni ljepotom koja nas okružuje. Na mjestu iskrcanja kratko se odmaramo i peremo se snijegom. Prolazimo pokraj ljetnoga stana Ortobalagana, idiličnog sela na rubu kanjona gdje ljudi ljeti borave sa svojom stokom. Prilično dugo hodamo i promašujemo cestu jer joj se pod snijegom ne naziru rubovi. Stigavši na prijevoj vidimo da su zapusi snijega prekrili cestu te da kamion sigurno ne može doći po nas. Provalov odmah zove pilota i dogovara da dodu po nas helikopterom 12. studenoga. To je posljednji stabilan dan prije najavljenog pogoršanja vremena. Sav višak opreme koji je ostao u baćvama na mjestu iskrcanja sada moramo prebaciti do logora kako bismo sve mogli spustiti s brda. Svaki od nas nosi više od dvadeset kilograma nepotrebne opreme gore u logor. Noge nam se smrzavaju i jedva čekamo topli bazni šator. Madari nas srdačno dočekuju u logoru. Sretni su – i oni su bili na Game Overu.

Nedjelja, 8. studenoga. Nikad kraja nošnju opreme. Sada prebacujemo svu opremu do odabranoga mjesta gdje može sletjeti helikopter. Mali greben udaljen dvadesetak minuta hoda, strmo iznad logora, pogodan je i dovoljno

tvrd za improvizirani helidrom. Dio stvari korisnih za sljedeću ekspediciju ipak ostavljamo u obližnjoj šilji Ž13. Konačno je ispod lavine otkopana cijela tenda baznog šatora pa je slažemo i odnosimo na greben do helidroma.

Ekipa na dnu potrošila je sve akumulatore, ali nisu uspjeli proći suženje. Svi smo pomalo razočarani jer smo očekivali da će uspjeti. Mogu misliti kako se dečki tamo dolje osjećaju. No, to je speleologija. Mnogo truda, upornosti i timski rad. Sljedeća ekspedicija nastavlja tamo gdje je prethodna stala...

Počinje uspinjanje van, Miša i Vasja idu prema bivku Sandy Beach, a Dime, Klim i Bazil spavaju posljednju noć u bivku Peremički.

Ponedjeljak, 9. studenoga. S Provalovom

sam danas trebao ući u jamu, spustiti karbid i benzin na -1410 m te pomoći u izvlačenju opreme, međutim, on je cijelu noć povraćao i ne može iz šatora. Već su trojica članova imala kratkotrajne (jednodnevne) probavne tegobe. Vasja i Miša penju s -1410 m van iz jame, dok ekipa s bivka Peremičke penje na -1410 m. Odgađamo ulazak za sutra i nadamo se da će Provalovu biti bolje. Dio dana nosimo opremu do improviziranog helidroma na grebenu, a popodne konačno kratko odmaramo bez obveza.

Slušamo vremensku prognozu, prema kojoj se pogoršanje vremena očekuje dan ranije. Dakle, 11. studenoga posljednji je dan za odlazak i zato sutra svi moraju biti vani. Miša i Vasja izlaze iz jame oko 21 sat. Provalov telefonom javlja da sutra svi moraju izaći iz jame. Ako nas uhvati loše vrijeme možemo ovdje ostati zarobljeni danima, pa i tjednima. Svi su toga svjesni. Ponovno počinje borba s vremenom jer sve treba biti spremno za tempirani uzmak helikopterom.

Utorak, 10. studenoga. Provalov me budi

s vijestima iz jame. Složili su bivak na -1410 m, osušili, napudrali i uskladištili hidrokostime. Nemaju viška transportnih vreća pa nas dvojica idemo samo do bivka na -700 m po smeće i vreće za spavanje. Oko 11 sati Provalov i ja ulazimo u jamu, jedan sat spremamo bivak i izlazimo. Sveukupno sa spremanjem bivka trebalo nam je 5 sati i 50 minuta. Večeramo, pakiramo stvari, Madari brbljaju, Rusi gledaju

Utovar opreme

film na laptopu. Razmišljam kad će se spremiti dečki koji noćas izlaze iz jame.

Srijeda, 11. studenoga. Tijekom noći ustanjao sam više puta i odlazio u kuhinju. Prvo sam s Mišom i Vasjom dočekao dvojicu Dima. Podgrijali smo im boršč i kašu. Ispričali su nam kako nisu uspjeli proširiti kanal te da su im ostala još 2 – 3 metra. Znači, još jedna ovakva akcija samo zato da bi se zaobišao sifon Kvitočka. Oko 3 sata bude me glasovi Klima i Bazila koji su stigli u logor. Sad su svi vani. Malo brbljamo i u 4 sata svi odlazimo na spavanje. Već za sat vremena budimo se i nosimo svoje stvari na helidrom jer u 7:30 po nas dolazi helikopter.

Pilot je majstorski sletio na malu površinu. Ubacili smo svu opremu i poletjeli. Za dvadesetak minuta sletjeli smo na plažu ispred naše kuće. Iz helikoptera smo izašli kao svemirici u skafanderima – ubundani vestonima i goretex jaknama. Okupilo se mnogo ljudi gledajući nas u čudu. Vrućina i brzo skidanje brojnih slojeva odjeće. Nošenje stvari u kuću, ručak, sunčanje na plaži i kupanje u Crnome moru.

Koncentrat sreće nakon obavljena posla. Dva tjedna neprekidnoga teškog rada za jedan trenutak odmora u krugu ljudi čvrsto povezanih s dva kilometra dubokim prijateljstvom. A onda, već sutra, svatko na svoju stranu.

Oprali smo i osušili opremu, gledali filmove uz pivo i vino.

Cetvrtak, 12. studenoga. Razvrstavamo stvari, trpamo ih u minibuz i odlazimo na granicu. Pomiješani s Rusima i Ukrajincima ignoriramo carinike i izlazimo pješice iz Abhazije bez obećane vize. Mnogo ljudi prelazi granicu preko mosta gurajući pretrpana kolica pa ni mi nismo bili drugačiji. Na ruskoj se granici čude kako nemamo evidentiran ulaz i izlaz iz Abhazije. Unajmljujemo kombi i odlazimo na željezničku stanicu gdje se oprštamo s Vasjom i Dimom koji odlaze kući u Samaru i na Ural. Vožnja vlakom traje im »samo« tri noći i dva dana. Pozdravljamo se s Klimom i Mađarima, koji sutra vlakom putuju za Kijev, te odlazimo na aerodrom jer u 20 sati letimo za Moskvu. Spavamo kod Andreja.

Petak, 13. studenoga. Obilazak Crvenog trga. Golem je i lijep. U blizini je Gum – velik trgovачki centar. Robi se prisjeća kako prije dvadeset godina ovdje nisi mogao ništa kupiti, a danas su tu sve sami prestižni modni butici. Posjetili smo i povijesni muzej i izložbu ruskoga zlata. Navečer metroom odlazimo u speleološki klub. U blizini je i mala dvorana u kojoj se vježbaju speleološke tehnike. Gledali smo Provalovljeve fotografije s ove ekspedicije i naš film

iz Velebita. Na putu prema Andrejevom stanu svratili smo na vidikovac s kojeg se pruža prekrasan pogled na grad. Pozdravljamo se s Provalovom i Ženjom, a s Andrejem večeramo i brbljamo do kasno u noć.

Subota, 14. studenoga. Na preporuku domaćina odlučujemo vlakom otići u Sankt Peterburg. Odlazimo na željezničku stanicu Kijevski vokzal i kupujemo kartu za noćni vlak. Šetamo Moskvom cijelo popodne, večeramo, odlazimo po stvari i čekamo vlak.

Nedjelja, 15. studenoga. U 3:40 krenuli smo vlakom iz Moskve i stigli u Sankt Peterburg oko podneva. Na stanicu su nas dočekali špiljari Dima i Vanja. Oni nam pokazuju grad, a navečer nas vode u dvoranu gdje vježbaju speleološke tehnike kretanja po užetima i održavaju natjecanja u brzom penjanju po užetu. U Rusiji su treniranje speleoloških tehnika u dvoranama i sportska natjecanja uobičajena pojava s obzirom na to da su najbliži speleološki objekti udaljeni i do 2000 km. Stoga nekako treba zadržati razinu utreniranosti i motivacije. Dvaput do triput godišnje odlaze na speleološke ekspedicije. Navečer nas Dima i Vanja prepustaju u ruke Maši, Nataši i Romanu, kod kojih i spavamo.

Ponedjeljak, 16. studenoga. Simpatične špiljarke Nataša i Maša danas nas vode Sankt Petersburgom. Mašino je pravo ime Marija Tikka i ponosno ističe da je ona Ingermanlan-

đanka, pripadnica rijetkoga istočnobaltičkog naroda. Obilazimo zimski carski dvorac Ermitaž, na žalost samo izvana, jer ponedjeljkom nije otvoren. Obilazimo crkvu podignutu u čast cara Aleksandra II., a potom Ruski muzej s izložbom slika iz raznih razdoblja. Oduševljeni smo špiljarima i gradom pa zaključujemo da se ovamo svakako trebamo vratiti. Večer provodimo u društvu Nataše, Maše i Romana, uz priče o speleologiji i ronjenju, a onda odlazimo na vlak za Moskvu.

Utorak, 17. studenoga. Cijeli dan provodimo u Aeroflotu kako bismo potvrdili kartu za sutrašnji let za Zagreb. Budući da danas nismo letjeli iz Sočija, kako je bilo predviđeno, tvrde da nam je propala karta i za Zagreb. Da stvar bude absurdnija, moramo kupiti novu povratnu kartu jer je ona jeftinija od jednosmjerne. Neplaniranih 330 eura troška po osobi i osjećaj prevarenosti pokvario nam je prekrasne dojmove na kraju ekspedicije i putovanja Rusijom. Večeramo kod Provalova u krugu njegove obitelji. Navečer se nalazimo s Andrejem i Provalovom i još jednom večeramo.

Srijeda, 18. studenoga. Provalov nas vozi na aerodrom. Imamo već neke zajedničke planove za skoru budućnost. Pozdravljamo se i ulazimo u avion. Nekoliko sati leta i pod nama je poznati grad s dragim ljudima koji su nam nedostajali tijekom proteklih tjedana.

Više podataka o ovoj ekspediciji u Voronju možete naći na webu:

- <http://www.speleologija.hr/voronya/index.html>
- http://www.youtube.com/watch?v=Im82FGUGIO4&feature=player_embedded
- <http://www.youtube.com/watch?v=Tbz-A3J9XEk&feature=related>

Više o istraživanju Voronje možete naći na:

- http://www.speleogenesis.info/spotlights/spotlight_areas.php?expl_area_id=4
- http://en.wikipedia.org/wiki/Voronya_Cave
- <http://ngm.nationalgeographic.com/ngm/0505/feature4/multimedia.html>

Nacrt Voronje:

- http://www.speleogenesis.info/img/werbung/krubera_profile_large.gif
- http://www.speleogenesis.info/img/werbung/krubera_plan_large.gif
- <http://network.speleogenesis.info/directory/exploration/krubera.php>

Cavex:

- <http://cavexclub.ru/show.html?id=952>
- <http://www.cavex-team.eu/cavex-team.htm>

A tko su Darko Bakšić i Robert Erhardt pogledajte u HP-u, 2004, br. 4 i 2010, br. 11.

10. 10. '10. u 10 i 10 na 1010

Robert Smolec, Zagreb

Kad sam početkom rujna na redovnome tjednom sastanku planinare u svojem društvu zamolio da mi se javе ako znaju ili doznaјu za neki vrh nadmorske visine točno 1010 metara, zakratko je nastao muk. Imao sam dojam da ih više zanima zašto to pitam nego koji vrh udovoljava traženom uvjetu. Stoga sam nakon dramatske stanke objasnio svoju zamisao: želim se 10. listopada 2010. (10.10.'10.) naći u planini, na vrhu nadmorske visine točno 1010 metara! Naslućujući da kombinacija tolikih desetki mora imati veliko numerološko značenje i posebnu moć, rekao sam tek da je to prilika koja se pruža samo jednom u životu i da na sljedeću treba čekati do 10. listopada 2110.

Budući da mi se nije toliko dugo čekalo, počeo sam istraživati. Kratak popis koji sam

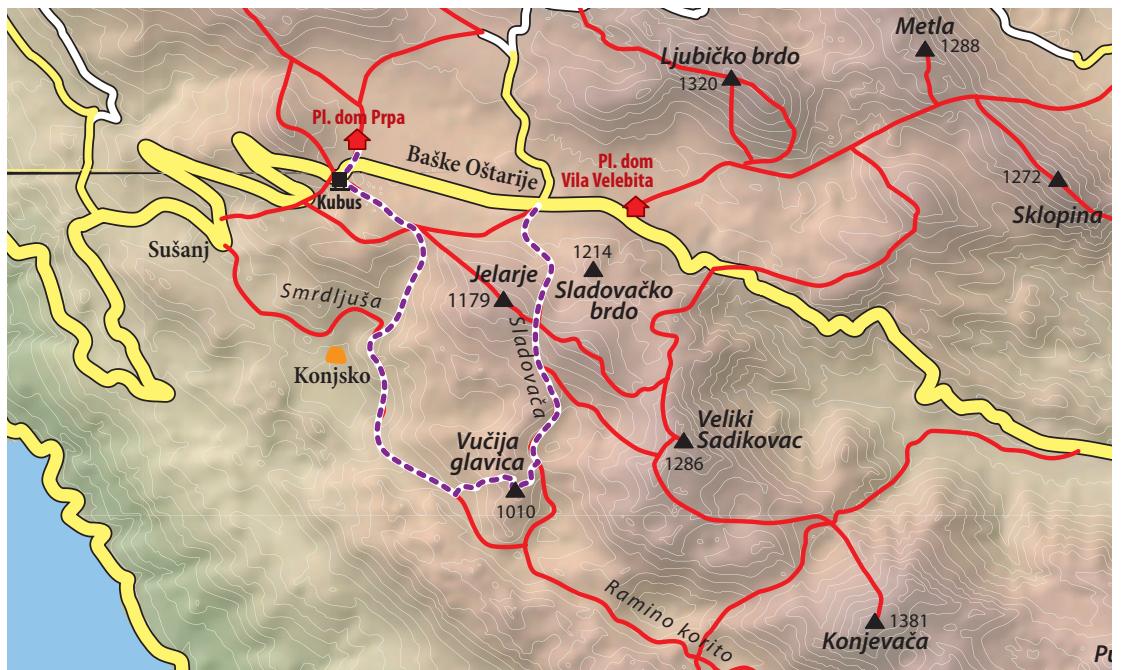
uskoro dobio od jednoga planinara sastojao se uglavnom od nekoliko odredišta u susjednim zemljama. Premda sam bio oduševljen njegovim trudom i pažnjom, odmah sam pomislio kako to nije ono za čime tragam. Trebalo je naći nešto privlačnije i bliže, nešto »naše«, što će ispuniti moju planinarsku dušu. Sreća mi se osmjehnula kad sam na jednoj internetskoj stranici našao na planinarima nepoznat vrhunac pomalo mistična imena Vuč(i)ja glavica, koji je upravo tražene visine i – koje li sreće – baš na Velebitu, omiljenoj planini mnogih hrvatskih planinara! Svi izvori koje sam provjerio potvrđivali su isto: nadmorsku visinu od 1010 metara.

Vučija glavica nalazi se južno od Baških Oštarija, u onižem lancu zaobljenih, šumovitih

Vučija glavica gledana sa zapada

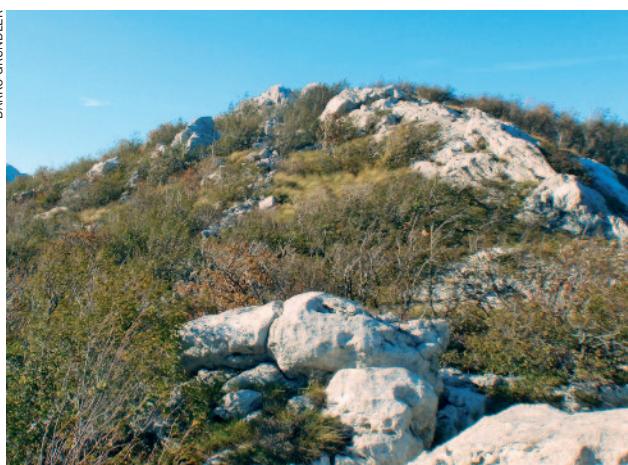
HRVATSKIE ZRNČIĆ

kukova, koji se pruža uglavnom u smjeru sjever-jug počevši od travnate visoravni Sladovače do Jurkove i Kljajine doline, sjeverozapadno od Ramina korita. U nizu podjednako visokih kukova kojima obiluje taj dio Velebita Vučija glavica teško će vam zapeti za oko, tim više što se s Velebitskoga planinarskog puta, koji prolazi tik podno nje, iz šume gotovo ne može uočiti. U Poljakovoj knjizi »Velebit« (1969.) spominje se da na putu iz Sladovače prema Raminu koritu treba prijeći preko prijevoja Bukova razvrsja »između Vučje glavice i Suhe jele«. Taj mi se prijevoj činio najprirodnijim mjestom za početak neoznačena dijela pristupa. Malo me je zabrinjavalo tek to što je na svim zemljovidima Vučija glavica ucrtana usred zeleno osjenčanog površja, što u pravilu znači da s vrha nema vidika.

Ključni se dan približavao i valjalo je osmislići »ekspediciju«. Otpočetka sam osjećao da takvu prigodu ne smijem sebično prigrabiti za sebe, već da je moram s nekim podijeliti. Zatim su se počeli javljati i praktični razlozi – čin mora biti vjerodostojno potvrđen i primjerenovječen jer bih u slučaju pogreške ili propusta mogao ispustiti iz ruku životnu priliku – a s tim se nisam želio poigravati. Izbor je pao na Hrvo-

ja Zrnčića i Darka Grundlera. Točnije, svoju sam zamisao povjerio Hrvoju, s kojim sam se, da stvar bude neobičnija, vidio samo jednom u životu, i to razmjerno davno. Tijekom prepiske koju smo vodili posljednjih desetak mjeseci obojica smo zaključili da se ne bismo ni prepoznali kad bismo se slučajno susreli. Zahvaljujući člancima objavljenima u »Hrvatskom planinaru« znao sam da će Hrvoje odmah u misiju uključiti i Darka, osvjedočenog poklonika i

Naš cilj, Vučija glavica, visoka 1010 metara

10 nogu 10.10.'10. u 10 i 10 na 1010 metara

poznavatelja GPS tehnologije (čitaj: ge-pe-es; ne engleski: dži-pi-es!) i da će moja zamisao zasigurno pobuditi njihov istraživački duh. I nisam se prevario! Njih su se dvojica spremno odazvali i preuzezeli pripremu izleta, na čemu im se srdačno zahvaljujem.

Na polazištu, u planinarskom domu »Prpa« na Baškim Oštarijama, okupilo se nas petero - pridružile su nam se još Hrvojeva supruga Mirjana i Darkova supruga Jasminka. Moja se zamisao počela ostvarivati: tu je probrana ekipa, a i vremenske su prilike odlične! Tjerani snažnim motivom ubrzo smo svladali sedlo između Jeljarja i Sladovačkog brda te se spustili na slikovitu Sladovaču. Prešavši je, ušli smo ponovo u šumu i počeli se najprije spuštati, a zatim uspinjati zaobilazeći dno velike šumovite ponikve, okupane izvanzemaljskom, plavičastom svjetlošću. Ubrzo smo stigli do prijevoja Bukova razvršja, gdje smo skrenuli s VPP-a i uputili se desno od staze, po slojnicu, jugozapadnim smjerom, tražeći kroz prozračnu šumu najpogodniji pristup do cilja. Pritom smo izbjegavali niz stjenovitih prepreka što izviruju iz planinskoga hrpta koji povezuje Riljev kuk i Vučiju glavicu.

Već smo se nakon prvih koraka oduševili jer se kroz krošnje stabala moglo razabratи da sam vrh nije prekriven šumom, kako sam prepostavio proučavajući zemljovide. I to se poklopilo! Slijedili smo logiku pružanja hrpta napredujući usporedno s njime, malo niže od stjenovitoga bila. Šuljajući se po mekoj, debeloj travi pronašli smo pogodan prolaz između stijena i 10 minuta prije 10 sati(!) izbili na otvorenu vršnu zaravan.

Vidik s Vučije glavice iznenadjuće je lijep unatoč za Velebit maloj nadmorskoj visini. Prema jugoistoku otvara se šumovito Ramino korito u čitavoj dužini te dva lanca vrhova i kukova koji ga omeđuju s ličke i primorske strane. Na jugozapadu se vidi otprilike polovica otoka Paga. Dalek sjeverozapadni obzor zatvara Budakovo brdo i Šatorina, ispred kojih se bijele vršne stijene Bačić-kuka i zelene vršne padine Visibabe. Na sjeveru leđa čuva obližnji niz što ga čine Jeljarje, Sladovačko brdo i Sadikovac.

Vrijeme je bilo burovito pa je vidik bio nesmetan. Ranojesenski krajolik prepun boja dolazio je zahvaljujući tome do punog izražaja.

Uživali smo u modrini neba i mora, bjelini paškoga i velebitskog vapneca i zagasitom zelenilu prošaranom prvim žutocrvenim krošnjama, iz kojeg smo upravo izronili.

Dugačak i dobro očuvan suhozid koji se od samog vrha glavice spušta prema jugu svjedoči o nekadašnjem životu na Velebitu. Mjesto se očito svijjelo i onima kojima je Velebit značio život i koji su poznavali svaki njegov kutak jer inače ne bi uložili tolik napor i prolili toliko znoja gradeći kameni zid.

Vučija glavica zahvalan je i razmjerno lako dostupan usputan planinarski cilj. Dovoljno je tek nešto spretnosti u snalaženju i kretanju izvan označenih staza te malo istraživačkog duha. Bili smo vrlo zadovoljni izborom cilja jer se pokazao punim pogotkom na današnji dan!

I tako se 10. listopada 2010. (kraće: 10.10.'10.) točno u 10 sati i 10 minuta naših deset nogu okupilo na zajedničkoj slici na vrhu Vučije glavice. Otvorili smo deset očiju i za svaki slučaj podigli u zrak po deset prstiju - jer nikad se ne zna koliko desetki treba za savršenu sreću.

Ispunjene duša spustili smo se kroz šumu, prema zapadu, lako prohodnim bespućem, na markirani planinarski put koji vodi od Kljajine

doline prema Konjskom, skrovitom seoci smještenom uz rub srcolikoga zelenog dolca. Put dalje vodi kraj presušile i u travu zarasle obzidane lokve za koju na zemljovidu piše da se naziva Ripište (ime dolazi od repa, možda su nekad tu uzbajali repu), a na samoj stazi da joj je ime Rujice. Od lokve se put strmo uzdiže do nedovršena kraka stare ceste Terezijane, izgrađene 1786., koju je tadašnji austrougarski car Josip II. nazvao po svojoj majci Mariji Tereziji. Dijelom ceste danas vodi poučna staza »Terezijana«. Dok se njome penjemo prema Baškim Oštarijama i Kubusu – kamenom spomeniku podignutom 1846. za vladavine cara Ferdinanda I. u spomen na gradnju ceste od Gospića do Karlobaga - ne možemo odoljeti obilju zrelog drijena i blještavo bijelim pečurkama. Sretni što se naš neponovljivi izlet ostvario na upravo idealan način, završavamo svoj put u planinarskoj kući »Prpa«, nakon - koje li slučajnosti! - 10 prijedenih kilometara, od kojih se ne zna u kojem smo više uživali.

Naizgled bizaran povod urođio je prelijepim posjetom Velebitu, planini koja je zahvaljujući ljepoti i bogatstvima kojima obiluje sama po sebi neiscrpan povod za planinarske izlete.

Konjsko

Durmitor – drugi put uspješno

Orsat Žitković, Dubrovnik

Prije dvije godine nekolicina nas s hrvatskog juga uputila se na planinarenje po Durmitoru. Cilj nam je bio uspeti se na Bobotov kuk (2522 m), no naša se zamisao poremetila mnogo prije nego što smo se na nj popeli. S ruksacima teškim više od 20 kg krenuli smo, naime, u ljetno doba u planinu i ubrzo ostali bez vode. Nije nam trebalo mnogo da utvrdimo kako su svi izvori na koje smo naišli presušili, a sunce nas je dobrano peklo. Morali smo odustati, iako smo bili na nekih sat i pol od vrha. Ipak, znali smo da je planina tu i da neće pobjeći.

Tada smo išli prema vrhu klasičnim pristupnim putom od Žabljaka preko Crnog jezera i katuna Lokvice. Za uspon i silazak tim putom potrebno je ukupno desetak sati, što iziskuje dobru kondiciju.

Nakon dvije godine Durmitor je još stajao na svome mjestu, a mi smo se ovaj put bolje pripremili. Planirali smo malo opsežniju kružnu turu po Durmitoru smjerom Žabljak – Crno jezero – Zmijinje jezero – dolina Ališnica – Planinica – Škrčka dolina – prijevoj Samar – jezero Zeleni vir – Bobotov kuk uz povratak klasičnim putom. Mislili smo spavati tamo gdje nas zatekne noć, ali šator nismo nosili. Proučili smo gdje se nalaze nepresušni izvori, skupili dobru volju te krenuli na Durmitor.

Već na granici dočekalo nas je prvo iznenadjenje – morali smo platiti 10 eura ekološke pristojbe za ulazak u »ekološku« Crnu Goru. Crnogorska ekološka vinjeta vrijedi godinu dana. U načelu je to dobra stvar i šteta što mi u Hrvatskoj nemamo sličnu pristojbu. Doduše, ekološka osviještenost i nije baš opća pojava u toj državi, ali to je već neka druga priča.

Kad se prođe gradić Šavnik, cesta prema Žabljaku postaje katastrofalna – puna je rupa i odrona. Naravno, ne treba zaboraviti da je to zavojita planinska cesta samo s jednim trakom, pa vožnja nije nimalo jednostavna. Vožnja tom cestom bila mi je najnaporniji dio cijelog puta po Durmitoru.

Glavno je ishodište za poduzimanje svih pothvata na Durmitoru Žabljak, naselje i turistički centar na 1450 metara nad morem. To malo planinsko mjesto posjećuju planinari iz cijelog svijeta. Susreli smo Kanađane, Belgijance, Izraelce, Ruse, a najviše Čeha. Doduše, Kanađani su se na Bobotov kuk uputili u sandalicama (bolje da ne komentiram tu činjenicu).

U Žabljaku živi oko 4000 ljudi. Apartmani za smještaj stoje od 7 do 10 eura po osobi, ali to je loša opcija jer pravi planinari spavaju pod otvorenim nebom, a osim toga morali biste slušati »cajke« koje cijelu noć dopiru iz lokala. Inače, Žabljak ima prodavaonicu koja radi do 23 sata navečer, a u svim agencijama i na kioscima mogu se kupiti tri vrste zemljovidova Durmitora. Najbolje je uzeti zemljovid u mjerilu 1:25 000, koji stoji 6 eura. Ulazak u park stoji navodno 2 eura, ali, eto, mi i nismo ulazili na ulaz. Hrana koja se može nabaviti u Žabljaku dobra je i nije skupa.

Crno jezero nešto je što treba vidjeti pa ga neću podrobnije opisivati. Prisjetite se pejzaža iz Kanade ili Aljaske – Crno jezero je u tom rangu. Za nekih sat vremena od njega stiže se i do Zmijinjeg jezera, no ono me se baš i nije dojmilo (valjda zato što nismo vidjeli ni jednu zmiju). Od Zmijinjeg jezera uspinjemo se dalje u dolinu Ališnicu, koja je nastala povlačenjem

Škrčko jezero

ledenjaka. Prizori na tom području opet su bajkoviti. Tu možete naći i na stada krava koja ovdje pasu na visokim ljetnim pašnjacima – jedina je neprilika što su među njima i bikovi, koji nisu sasvim prijateljski raspoloženi prema planinarima. Zaobilazimo ih u širokom luku.

Dolina Ališnica dosiže svoju najvišu visinu na Planinici. Odavle nam se po prvi put otvara vidik na Škrčku dolinu s Velikim i Malim Škrčkim jezerom. Veličanstveno!

Vjetar puše toliko jako da oblačimo sve gore-texe i wind-stopere koje imamo u naprtnjačama.

Spusť u Škrčku dolinu nije za one koji imaju slaba koljena (i živce). Staza jest markirana, ali je toliko strma da bi možda bilo dobro silaziti u navezu.

U Škrčkoj dolini nalazi se i jedini planinarski dom na Durmitoru. Taj je dom posebna

priča. Građen je u prošlom stoljeću, u vrijeme bivše države. Služio je kao lovačka kuća za visoke političke dužnosnike. Spustili bi se helikopterom, malo pucali, pa se počastili ićem i pićem te zatim odletjeli tamo odakle su došli. Danas u domu nema struje, nema sanitarnog čvora, nema planinarske karte, nema termometra, nema hrane, ali srećom ima vode. Domar nije siguran u strane svijeta i ne zna ništa o okolnim planinarskim rutama, pa nismo sigurni zna li uopće gdje se nalazi. Jedino što je na toj planini sigurno jest da je prijepodne sunčano i vedro, a poslijepodne oblačno, tmurno i vrlo često s olujnim nevremenom i munjama. Stoga upamtite taj podatak mislite li ići na Durmitor.

Poslijepodne, koje je po običaju bilo tmurno, proveli smo s našim domarom. Neuk, ali dobar i jednostavan čovjek. Zbog meteoro-loških uvjeta, pa na neki način i zbog samilosti

Na Bobotovu kuku, najvišem vrhu Durmitora

prema našem osamljenom domaru, odlučili smo tu prenoći. Noć smo proveli uza zvuke ruskoga para koji nije vodio ljubav već rat, a rat je nastao zato što je suprug odveo svoju voljenu na ležerno planinarenje po Durmitoru – za nju križni put. Uz njih, noć su začinili i puhovi veličine dabrova.

Sve nas je to navelo da se već u 4 sata ujutro iskrademo iz doma i počnemo napuštati Škrčku dolinu. Nakon sat vremena već smo bili na jednom od najvažnijih prijevoja u cijelom masivu, na Samaru. Tu nas opet tuče vjetar kao jučer na Planinici.

Doručkujemo promatraljući Škrčku dolinu i njezina jezera te Prutaš – najljepši vrh cijelog durmitorskog masiva. Sa sjeverne strane nalazi se velika stijena koja se zove Soa Nebeska, a sastoji se od Bezimenog vrha, Đevojke i Bobotova kuka. Impresivno!

Za dvadesetak minuta hoda od Samara stizemo do Zelenog vira, najvišega gorskog jezera na Durmitoru. Jedina divljač koju srećemo jesu divokoze. Vukova, medvjeda i risova ovdje nema, za njih su se pobrinuli

»ekološki standardi«. Divokoze su valjda predaleko za lijene krivolovce.

Sreli smo se s divokozama na Ališnici i sad pod Lučin vrhom. Od Bobotova kuka dijeli ga prijevoj Velika previja. Teške ruksake ostavljamo na sedlu da bismo se bez tereta popeli na Bobotov kuk. Penjemo se po stijenama i šteta što put nije osiguran sajlama. Prolazimo pored stijene Đevojke i za desetak minuta nalažimo se kraj upisne kutije jednog od najviših vrhova Crne Gore. Odmaramo se i uživamo. Drago nam je što prije dvije godine nismo stajali ovdje gdje smo sada jer smo tada uistinu bili iznemogli i ne bismo mogli toliko uživati. Nije još ni 8 ujutro – a mi se odmaramo na jednom od najljepših vrhova Dinarskoga gorja.

Imamo cijeli dan za spust. Cilj nam je sutradan prije podne plivati u Crnom jezeru pored Žabljaka. Najteži je dio spusta bio onaj preko udoline Valoviti do, i tu smo zažalili što nemamo cepine i dereze jer usred ljeta, u srpnju, hodamo po snježanicima. Posebna nam je nagrada bila kupanje u okrjepljujućoj vodi Crnog jezera na kraju još jednoga nezaboravnog izleta.

Susreti sa životinjama u planini

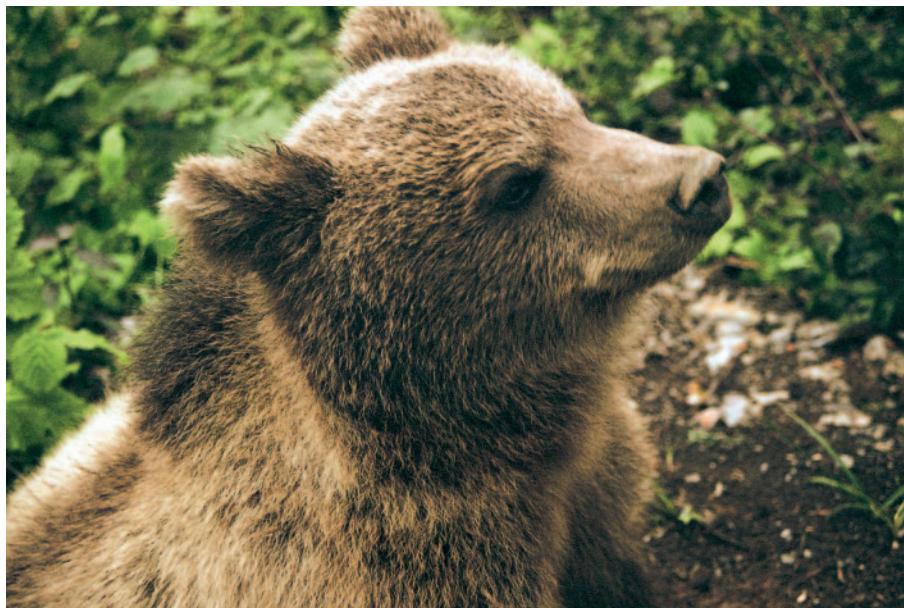
Eugenija Špralja, Zaprešić

Medvjadići na Vratarskom sedlu

Jedva smo dočekali da okopni snijeg i provjeta cvijeće pa da se zaputimo na Velebit. Cilj nam je bio Vratarski kuk, stjenovit vrh u središtu Rožanskih kukova, koji su zajedno s Hajdučkim kukovima zaštićeni kao strogi prirodni rezervat. Oznake za uspon na vrh već su slabo vidljive, ali budući da sam već prije bila na njemu, dobro se sjećam terena i orijentacija mi nije zadavala glavobolje.

Planirali smo kružni izlet od Lubenovca na Lubenovačka vrata, zatim na Vratarski kuk i dalje preko Novotnijeva kuka na Premužičevu stazu te natrag na Lubenovac. Lubenovac je slikovita planinska livada okružena crnogoričnom šumom i bijelim stijenama neobičnih oblika. Nakon Lubenovačkih vrata izlazimo na

kamenjar, a zatim ponovno ulazimo u šumu. Šmugnula je neka zmija. Neki se boje, neki ne. Vodi nas naša Karmen, a ona ih se ne boji. Negdje u blizini sljedećega prijevoja, Vratarskog sedla, s lijeve je strane važno prepoznati odvojak prema Vratarskom kuku. Koračamo blizu jedni drugima, nešto smo razgovarali. Odjednom, Carmen se vraća i pomalo prestrašenim pogledom otkriva da nešto ne ide po planu. I doista, pred nama su na planinarskoj stazi bili zaigrani medvjadići. Ne znam koga je više iznenadio naš susret! Medvjadići su zastali u igri i podigli se na stražnje noge da nas bolje vide. Dobro da nas nije vidjela njihova mama koja je već odmicala u dolinu – vidjeli smo joj samo stražnji dio. Stajali smo u čudu, iznenadeni, s jedne strane i prestrašeni, s druge

EUGENIJA ŠPRALJA

Medvjed – najveći sisavac iz naših planina

Svizac

oduševljeni. Tek kad su se slatke mekane kugle otkotrljale za mamom u dolinu Fabina dolca, mogli smo ponovno glasno razgovarati.

Približili smo im se na samo pet metara jer su bili s druge strane prijevoja, a vjetrić je vraćao naše glasove i miris pa nas nisu mogli ni vidjeti, ni čuti, ni namirisati. Našem oduševljenu cijeli dan nije bilo kraja!

I kada sam prvi put pohodila Vratarski kuk imala sam sreću vidjeti medvjede, ali nisu bili tako blizu. No, dok sam još razmišljala o tim susretima, već smo imali nov susret: kad smo se popeli na greben, spazili smo nekoliko divokoza koje su zastale upravo na samom vrhu. Kakvih li susreta danas, kakve li divote!

Vrh nas je počastio i prekrasnim vidikom na velik dio Velebita, od Vučjaka preko oba Rajinca, Hajdučkih kukova, Kozjaka, Crikvene, Gromovače i Zavižana, do Šatorine na jugu. Neponovljivi i veličanstveni vrhovi okupani suncem primorali su nas da ostanemo na vrhu čitav sat. Čekao nas je još dug i težak put kroz stijene do Premužićeve staze, no cijeli smo se dan u mislima vraćali medvjedićima. S fotografiranjem se, dakako, nismo snašli, no oni će ostati trajno zapamćeni u našim očima i našim srcima.

Foto svizac

Ova mi je zgoda jedna od najsmješnijih što sam ih doživjela u prirodi. Glavni likovi u njoj bili su svisci, zdepaste životinje koje žive u alpskim predjelima, skrivajući se u rupama iskopanim u tlu. Jako su lijepi i naravno da bi ih svaki planinar volio fotografirati, ali to nije lako jer su plašljivi i brzo pobegnu u svoje rupe. Osim toga, svizac koji procijeni da je opasnost na vidiku glasanjem će upozoriti na uljeze cijelo susjedstvo.

Silazile smo s Poliškog Špika i na travnatom području nadomak domu uočili mnogo njihovih rupa, a opazile i ponekog svisca u daljini. Jedan je od planinara u blizini doma čak stao ispred jedne rupe i namjestio fotoaparat s velikim teleobjektivom od pola metra na stativ, očekujući svoju super fotku. Sagnut nad aparatom uporno je gledao kroz njega u rupu ispred sebe, čekajući trenutak kada će ljepotan izviriti. Moje me šesto čulo neodoljivo povuklo da pogledam u suprotnom smjeru i – gle čuda: točno iza njega, samo desetak metara dalje, svizac je lijepo izašao iz rupe i promatrao svog fotografa, misleći valjda nešto poput: »E, moj druškane, moji hodnici imaju i stražnja vrata, a ti samo lijepo čekaj... Tko čeka, možda i dočeka!«

Nikad neću zaboraviti tu sliku! Da smo je mogle snimiti, bila bi to fotografija koja bi obišla svijet. No, taj put nismo imale uza se fotoaparat. Tako je to katkad, no, taj ču prizor fotografski točno pamtit i prepričavati cijeli život.

Ris na panju

Snimala sam orhideje na jednoj livadi u Žumberku. Kad sam završila snimanje, krenula sam prema drugoj livadi. Na fotoaparatu mi je bio montiran objektiv za makrosnimanje cvijeća. Sa sobom sam imala i teleobjektiv.

Izbijem na drugu livadu, kad na tridesetak metara ispred mene na panju sjedi ris! Pravi pravcati, i to ogroman ris, sa svim onim krasnim šarama i čupercima na ušima, sjedi na stražnjim nogama, uzdignute glave. Kakav prizor, mili Bože! Ostadoh kao ukopana. Još nikad nisam vidjela risa uživo, niti sam čula da su ga drugi sretali. Gledam ja njega, gleda on mene. Prva pomisao bila mi je kako je prekrasan i kako bih ga željela snimiti, a o čemu je on razmišljao, ne znam. Ali, na mome je aparatu ostao objektiv za snimanje cvijeća, a teleobjektiv je bio u fototorbi. Ako sad počnem petljati s fotoaparatom, ris će odmah pobjeći. Gledala sam ga i gledala, a on je mirno, nekako dostojanstveno sjedio na tom panju nasred livade kao kakav kralj i gledao u mene. Tu sliku vidim do u pojedinosti jasno kad god je se sjetim. Ona je prekrasna u mojim mislima, a u moj aparat nije stigla jer kad sam nakon kojih minuta-dvije promatranja pokušala ipak zamijeniti objektiv, ris je polako sišao s panja i nestao u visokoj travi livade.

Pričala sam o toj zgodi poznatom fotografu životinja Vladimиру Pfeiferu, a on će na to: »Risa ste vidjeli na Žumberku? Ma je li to moguće, a ja sam sate i sate proveo u raznim čekama i nikada ga nisam dočekao.« Eto, ja ga nisam čekala, samo sam ga srela, a nisam ga snimila fotoaparatom, ali jesam okom, i to fotografski točno, tako da ga mogu pogledati kad god ga se sjetim!

Srna preda mnom nasred livade

Otišla sam opet sama u Žumberak snimati orhideje, koje su mi već nekoliko godina »bježale« jer su ili već pretežno ovcale kad bih

došla ili se još nisu bile sasvim rascvale. Ovaj sam put pogodila vrijeme i došla sam na livadu pod Ječmištem kad su bile u punom cvatu. Stavila sam svoj makroobjektiv na aparat i krenula snimati. Trajalo je to otprilike dva sata i kad sam posnimala sve što mi se svidjelo, odložila sam fotoaparat, rasprostrla jaknu, sjela na nju, skinula cipele i čarape te krenula nešto pojesti jer već je bilo podne.

Prije no što sam počela jesti bacih još jednom pogled niz tu prekrasnu livadu, da je obuhvatim jednim pogledom, sa svim tim predivnim cvijećem. Kad gle čuda: srna pase nasred livade ravno ispred mene, udaljena samo petnaestak metara. Gledam je skamenjena od čuda, a i ona mene. Kad eto još većeg čuda – ona sagne glavu i nastavi pasti. Ne mogu vjerovati svojim očima. Pogledam svoj fotoaparat, na kojem opet nije prikladan objektiv, pa srnu, i ona opet mene. Ona ponovno sagne glavu i nastavi pasti. I tako još jedanput! Sad odlučim uzeti fotoaparat, skinem makroobjektiv, stavim običan, ona me pogleda i ja je snimim. Ona zatim kreće u šumu. Valjda je zaključila da mi je dovoljno pozirala.

Predivan je doživljaj bilo to naše naizmjeđno promatranje i tih nekoliko minuta povjerenja koje mi je ukazala, vjerujući da joj ja neću učiniti ništa na žao i da može i dalje pasti. I ta je fotografija, osim u mom aparatu – jer ovu sam, eto, uspjela snimiti – ostala još jače u meni.

Poskok pod nogama

Bili smo u Paklenici i željela sam snimiti poskoka, ako ga sretnemo. Čak sam bila uvjereni da ćemo ga sresti. Zato sam držala fotoaparat na »gotovs« i tako hodala cijelo vrijeme. Penjali smo se prema Crnom vrhu i došli na vrh, no putem nismo vidjeli nijednu zmiju. Kad su svi stigli gore, popela sam se na vršnu hrpicu kamenja i pokazivala ostalima okolne vrhove. Kad sam završila, aparat mi je i dalje visio spreman oko vrata i baš kad sam rekla: »Cijelim putem tako hodam s aparatom u nadi da ću moći slikati poskoka, a uopće nismo sreli zmiju«, netko je iz društva glasno progovorio:

– Poskok ti je pod nogama!

– Molim? Što me zezaš?

- Ma ne zezam, stvarno ti je pod nogama.
- Ma daj, jako zgodno, pod nogama!?
- Ma jest, pogledaj ispod tog kamenja na kojem stojiš.

Pogledam, ali odozgo se nije mogao vidjeti jer je vršni kamen bila neka ploča šira od postolja, a on je bio ispod. Siđem – i zaista jedan poskočić pokušava pronaći rupu, ali budući da je bio sasvim u sjeni, ta slika nije uspjela.

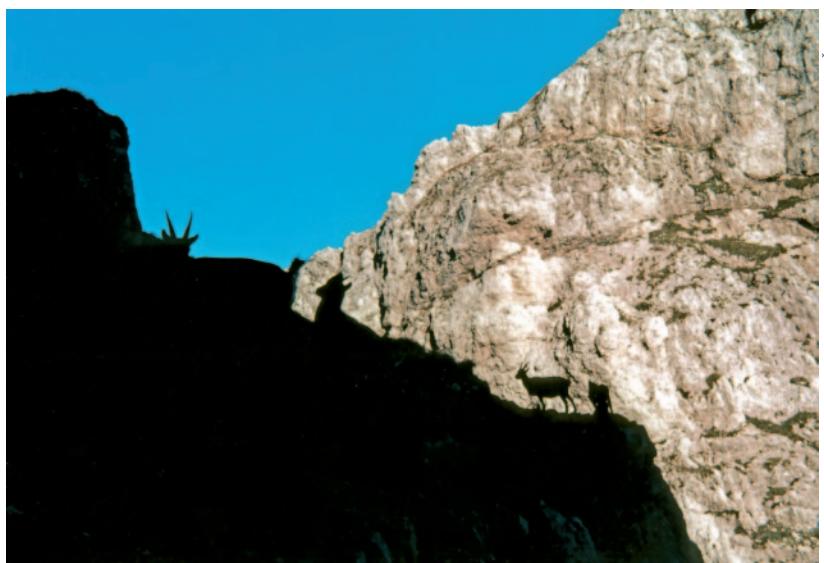
Poskok nasred staze

Drugom se prilikom poskok našao nasred staze i, da ga nisam ugledala na vrijeme, mogla sam stati na njega. Bio je već sumrak, s Budakova brda žurili smo prema planinarskom domu u Ravnom Dabru, kad se pred nama, smotran nasred staze, našao poskok. Nama se žuri, već pada mrak, a on ni makac. Bacamo kamenčice pored njega, no on i dalje leži kao ukopan. Bacamo sada na njega, ali on se i dalje ne miče. Već se bio ohladio i nije se jadan mogao pomaknuti, tek je napravio mali pokret glavom da na pokaže da je živ. Nismo imali vremena nadigravati se s njim, ali sam ga snimila. Kad je već tako nepomičan, usudila sam se prići mu dovoljno blizu, valjda neće odjednom skočiti. A onda smo ga zaobišli u širokom luku kroz šumarak i nastavili svojim putem.

Kozorozi na Višu i u Turskom žlebu

Kozoroge sam vidjela više puta, a prvi put kad smo se penjali na Viš u Italiji. Nakon stijena izbili smo na jednu livadu i na njoj ih je paslo nekoliko. Bili su veliki, a livada je bila vrlo strma. Počela sam im se približavati da bih ih bolje snimila. Oni su i dalje mirno pasli ne obazirući se na mene. Snimila sam nekoliko fotografija. Prilično sam im se približila, ali sam zaključila da ipak ne idem još bliže jer su imali velike robove i jednostavno me bilo strah.

Drugom sam se prilikom penjala s kolegicom kroz Turski žleb u Kamniškim Alpama i već smo bile blizu izlaza iz stijene na sipar u vršnom dijelu žlijeba. Gledajući prekrasne stijene oko sebe, spazile smo desetak kozoroga na suprotnoj strani žlijeba, i to na vrhu stijena. Penjale smo dalje kadli odjednom krene tutnjava. Što je sad to? Pogledamo u tom smjeru, kad cijelo to krdo juri dolje u žlib i počinje prelaziti na našu stranu, upravo prema nama. Dakako, nije nam više bilo do snimanja, nego smo potražile zaklon iza stijena gdje nas nije moglo dohvatiti kamenje koje su obilno rušili. Začas su pretrčali ono što bismo mi penjali barem sat i pol. Bilo je krasno iz zaklona gledati ih kako spretno trče po strmim stijenama. Veličanstvena spretnost!

EUGENIJA ŠRVALA

Kozorozi – vješti alpski penjači

Moj glas za planinarske kuće i skloništa

Jasna Žagar, Sesvete

Planinarske kuće i skloništa za planinare važne su točke u planinama. Dolaze u njih umorni nakon neprospavanih noći provedenih u autobusu, nakon upornoga i dugog hodanja po planini, nakon iscrpljujuće sparine koja ih je satima morila žeđu ili nakon uporne, dosadne kiše, nošene vjetrom, izmučeni munjama i grmljavom. Toplo ognjište grijе ih kada promrznu, omogućuje im da na vrućoj pećici prirede večerici, a drveni ležaj udoban je kao krevet vrhunskog hotela. Ovo je moj glas za planinarske kuće i skloništa.

Planinarska kuća Orlove stine na Svilaji otužna stoji na prostranom docu podno Orlovih stina. Još uvijek je u fazi izgradnje i trenutno može poslužiti kao sklonište. Makadamska se cesta uvija planinom poput ogromne zmije, od sela Zelova sve do kuće, pa i dalje do Kunčevih staja. Drveni stolovi i klupe na verandi ugodno dočekuju goste, ali večera na neugodnoj buri što odnosi sve pred sobom i tlači hladnoću sve do kostiju, zamagli oči tugom i bolom.

Bijelu zidanu dvokatnicu za svoje potrebe koriste i četveronožni stanovnici planine. Kao da su jedva dočekali dvonožno društvo pa noću skakuću preko nogu zaspalih planinara. U potkrovju zavija vjetar, a zrak struji kroz crijepljivo, dok pun mjesec kroz pukotine u prozorskim pokrovima blistavim zrakama miluje sklopljene oči. Škripe drveni kreveti pri svakom pokretu, ali sretni smo da su tu. Kakvi li su se samo ljudi odvažili izgraditi ovo važno zdanje? Za nas planinare! Za sve ljudi koji vole planine. Zar im nitko ne može pomoći da s ponosom završe započeto djelo?

Moj san: Planinarski hotel »Orlove stine«. Ova kuća pred mnom tako je velika i tako lijepa

ALAN ČAPLAR

Nova planinarska kuća »Orlove stine« na Svilaji

da je možemo zvati našim hotelom. Mnoštvo ljudi sudara se ranom zorom u želji da što prije krene prema svojem vrhu. Jedni žure u divljinu Badnja, gdje će se u teško prohodnom području boriti s jamama i ponikvama, drugi idu lakšim putom na Kunčeve staje. Borit će se potom sa šumom i golim kamenjarom, a onda uživati u pogledu što se s vrha Svilaje pruža na Perućko jezero i Troglav. Treći će tek prošetati do Orlovih stina, s kojih će gledati dolinu Cetine, jezero i Dinaru. I oni što idu na Kijevoški Bat prespavali su u našem hotelu pa sad uzbuđeni žure ka Križnom putu, čija je posljednja postaja na samom vrhu. S Orlovih stina svi nose lijepa sjećanja na lijepu kuću u lijepoj planini.

Na Velikom Lubenovcu nema kuće, nema ni skloništa. Tugaljivi stoje tek tragovi temelja

Planinarske kuće i skloništa za planinare važne su točke u planinama. Toplo ognjište grije planinare kada promrznu, omogućuje im da na vrućoj pećici prirede večericu, a drveni ležaj udoban je kao krevet vrhunskog hotela. Ovo je moj glas za njih!

Prostor za odmor uz ostatke planinarske kuće na Velikom Lubenovcu

nekadašnjeg zdanja šumarske kuće – bivšega planinarskog skloništa. Uništeno je u požaru. Jednostavno zdanje zadovoljavalo je potrebe planinara za toplim ognjištem i posteljom zaklonjenom od hladnih velebitskih noći ili lošeg vremena nakon cijelodnevnih uspona na okolne vrhunce. Nekad je Lubenovac bio veliko pasište za stoku s jednostavnim kamenim i drvenim stanovima za pastire. Planinari vole i pastirske stanove baš kao i planinarska skloništa. Daju poseban, romantičan čar planini. Nov doživljaj!

Moj san: Ljeto je na Lubenovcu. Polje je prekriveno cvjetnim livadama, a nad njima šumoviti obronci Rožanskih i Hajdučkih kukova i Velikog Kozjaka blistaju na suncu. Kravice i ovce pasu ukusnu, mirisnu velebitsku travu, a u skloništu se toči slatko i kiselo mlijeko. Baš kao na alpskim pašnjacima. Sunce prosipa zlato

po livadama. Pada noć. Rosa pada na travu i kroz noć se polako pretvara u mraz. Ujutro je sve bijelo. I tako sve do prvih zraka sunca, koje će mraz opet pretvoriti u rosu, poput bisera rasutu travom. Šuškanje vreća za spavanje, dok se planinari tiho izvlače iz njih. Magla poput jezera leluja iznad polja, a vrhovi smreka poput jarbola lađica-kukova izviruju u zrak. U ložištu ispred skloništa pucketa vatrica. Sprema se doručak. Kravice opet pasu, a planinari planinare. Nestvorno lijep pejzaž uvlači se u srce svima i svi mu se opet vraćaju.

Planinarsko sklonište pod Visočicom nalazi se na 1408 metara, na samom razmeđu kitnjašte šume i sočnog pašnjaka. Izgleda zapušteno, napušteno, tužno. Možda bi se u nj mogao skloniti planinar koji bježi od vjetra i kiše, ali ne na duže vrijeme. A netko je s mnogo ljubavi za planinare i planinu podigao ove zidove, stavio

krov i približio Visočicu planinarima iz udaljenih mjeseta. Tek koji metar dalje ruševine Gojtanova doma sablasno svjedoče o tužnoj sudsibini kuće u planini. Iz nekadašnje kuće, spaljene u Domovinskom ratu, sada raste trava i šumori grmlje. Pored kuće je betonski bunar, ali nitko mu čak ni ne podiže poklopac. Kad bi bunar imao srce, zaboljelo bi ga od jada i tuge. Lubanja i kosti na crvenoj ploči prikovanoj na drvo glasom utvare prodorno vrište: »Pazi! Opasnost od mina!« Vrisak razdire dušu, guši, steže srce. I sve to samo pola sata od vrha Visočice.

Moj san: Planina bez mina. Ne volim mine! Volim planinu! Zelenu i cvjetnu ponad šume raspjevane. Kućica u cvijeću, u dubokom hladu, u zelenoj i modroj idili južnog Velebita. U njoj ću slasno večerati i prespavati pospanu noć. Sjedim na mekanoj travi, slušam ptičji pjev, mirišem cvijeće, dok mi pogled leti na otoke, što poput tromih brodova lagano plove Jadran-skim morem. Visočica je jedan od najljepših vidikovaca na Velebitu. Gledam zelenu Liku, slušam tišinu kako žubori planinom. U moru cvijeća prepoznajem tek poneki cvijetak, a svaki mi srce čini većim od planine.

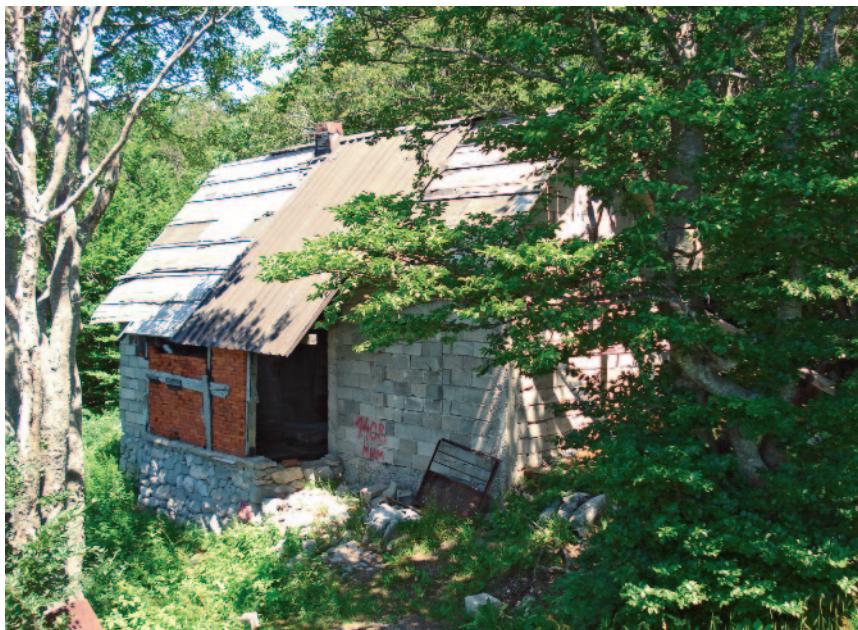
JASNA ŽAGAR

Oznaka za opasnost od mina pokraj ruševine Gojtanova doma na Visočici

Moj san: Svi planinari dolaze svim domovima i skloništima, što vase za izgradnjom ili obnovom, zajedno pomažu, marljivo rade i grade. Blistaju kuće i skloništa na ponos planina, na sreću planinara. I zapjevamo onda onu našu »Kad se mnogo ruku složi, tad se snaga stoput množi...« I sretni kažemo: »Zajedno zaista možemo sve!«

JASNA ŽAGAR

Sklonište pod Visočicom, uz ruševinu Gojtanova doma

HPS-ovo IZASLANSTVO SPELEOLOŠKE EKSPEDICIJE »LUKINA JAMA 2010« KOD PREDSJEDNIKA JOSIPOVIĆA

Predsjednik Republike Hrvatske prof. dr. Ivo Josipović primio je 24. listopada izaslanstvo Hrvatskoga planinarskog saveza, koje mu je predstavilo speleološku ekspediciju »Lukina jama 2010« i rezultate istraživanja te najdublje hrvatske jame.

Speleološku ekspediciju »Lukina jama 2010« organizirali su ljetos u suradnji s Nacionalnim parkom »Sjeverni Velebit« Komisija za speleologiju Hrvatskoga planinarskog saveza i Speleološki odsjek PDS-a »Velebit«, uz logističku potporu Hrvatske gorske službe spašavanja. U ekspediciji je sudjelovalo stotinjak speleologa iz četrnaest hrvatskih speleoloških udruga te kolege iz Bugarske, Engleske, Slovačke, Češke i Španjolske. Bila je to, zbog složene logistike i transporta velike količine opreme na dno jame u uvjetima niskih temperatura te vrlo izražene aktivnosti vode, jedna od najzahtjevnijih ovogodišnjih speleoloških ekspedicija u Europi. Glavni su rezultati ekspedicije speleoronjenje u jezeru na dnu jame, izrada novoga speleološkog nacrtu i znanstvena istraživanja koja su obuhvatila podzemnu faunu te hidrogeološke, fizikalno-kemijske i druge značajke jame. Speleoronioci i članovi Speleološkog odsjeka PDS-a »Velebit« i HGSS-a Ivica Ćukušić i Robert Erhardt zaronili su

u potopljeni kanal na dnu suhog dijela jame 135 m u dužinu i 21 m u dubinu, čime je dubina jame povećana na više od 1400 metara. Tijekom nastavka ekspedicije, Branko Jalžić, poznati hrvatski speleoronilac i član Speleološkog odsjeka HPD-a »Željezničar« te Hrvatskoga biospeleološkog društva, zaronio je u potopljeni kanal na dnu jame 40 metara u dubinu. Nova dubina jame sada je 1421 metar, što je čini petnaestom jamom po dubini u svijetu.

Tijekom polusatnog razgovora predsjednik Josipović upoznat je s rezultatima ekspedicije i planovima za daljnja speleološka istraživanja podzemnih krških fenomena u Hrvatskoj, koji su značajni i na svjetskoj razini. Ukratko je, također, upoznat s pojmom i predmetom speleologije te speleološkim potencijalom Hrvatske. Predsjednik Josipović pokazao je izrazito zanimanje za djelovanje hrvatskih speleologa te je predložio da se Uredu predsjednika javi datum početka sljedeće ekspedicije u Lukinu jamu kako bi se uz pratinju novinara i sam prošetao do njena ulaza te tim činom približio speleologiju hrvatskoj javnosti. Izaslanstvo HPS-a činili su Luka Mudronja, Robert Erhardt, Inga Patarčić, Vladimir Novak, Darko Bakšić i Branko Jalžić.

Dalibor Paar

URED PREDSJEDNIKA RH

Izaslanstvo HPS-a s predsjednikom Ivom Josipovićem 24. listopada 2010.

DALIBOR PAAR

Teorijska razmatranja aspekata opremanja špilja i jama prije praktičnog uvježbavanja

SEMINAR KOMISIJE ZA SPELEOLOGIJU HPS-a I SO HPD-a »MOSOR« O OPREMANJU SPELEOLOŠKIH OBJEKATA

U organizaciji Speleološkog odsjeka HPD-a »Mosor«, a pod vodstvom instruktora speleologije Marina Gluševića, u špilji Maklutača kod Dugopolja je 23. i 24. listopada 2010. održan stručni seminar o opremanju speleoloških objekata. Na seminaru su sudjelovala 52 člana iz 11 speleoloških udruga iz Hrvatske, BiH i Crne Gore.

Program seminara obuhvatio je osnovne cjeline tehnika opremanja: opremu za opremanje speleoloških objekata, pripremu za opremanje, sidrišta, medusidrišta, devijacije, prečnice za osiguranje i napredovanje, organizaciju opremanja i situacije opremanja. Kvalitetno poznavanje tehnika opremanja je neophodno za speleološke aktivnosti u Hrvatskoj, budući da se u više od 90% špilja i jama u Hrvatskoj treba kretati vertikalno, a jame poput jamskog sustava Velebita i Patkova gušta imaju impresivne vertikalne dijelove koji su dublji od 500 metara.

Organizatori su kombinacijom multimedijiskih predavanja na terenu i praktičnih vježbi postavili nove standarde u speleološkoj edukaciji koja se u Komisiji za speleologiju provodi od prvog speleološkog tečaja, organiziranog davne 1957. godine u Ogulinu. Od tada su postignuti veliki pomaci u razvoju speleoloških tehnika, čiji je poseban rezultat u svjetskim okvirima do danas istraženih 15 jama dubljih od 500 m u Hrvatskoj.

Marin Glušević je kao vrsni poznavatelj tematike opremanja i sudionik brojnih speleoloških ekspedicija i istraživanja vrlo sustavno svoje znanje prenosio na sudionike seminara. Problematika opremanja speleoloških objekata je temelj speleološke djelatnosti. Za istraživanja, koja u većim objektima poput Kite Gačešine ili dubokih jama na Velebitu traju godinama, potreban je veći broj speleologa koji dobro poznaju tehnike opremanja. U okviru stručne edukacije speleologa, Komisija za speleologiju potiče aktivnosti u tom pravcu, kako bi svaka speleološka udruga imala dovoljan broj speleologa obučenih za opremanje, te koji će osigurati kvalitetu speleoloških istraživanja u skladu sa svjetskim standardima. Kod opremanja primarni parametar je sigurnost svih sudionika istraživanja, te je zato pitanje sigurnosti bilo osnovno kod svih tehnika prezentiranih i uvježbavanih u okviru ovog seminara.

Na seminaru su sudjelovali članovi SO HPD »Mosor« Split, SO »Liburnija« iz PD »Paklenica« Zadar, SO PDS »Velebit« Zagreb, SO PD »Profunda« Brač, SD »Mijatovi Dvori« Tomislavgrad BiH, SO PD »Imber« Omiš, SO HPK »Sv. Mihovil« Šibenik, SO »Snježnica« Cavtat, SD »Špiljar« Split, SO PD »Dubovac« Karlovac, Komisija za speleologiju Planinarskog saveza Crne Gore i PK »Subra«.

doc. dr. sc. Dalibor Paar

GORSKO SPAŠAVANJE

POSEBNO PRIZNANJE HGSS-u NA DANIMA HRVATSKOG TURIZMA

Od 20. do 22. listopada u Rovinju su održani Dani hrvatskog turizma 2010., koji su u organizaciji Ministarstva turizma okupili najveći broj sudionika do sada – više od dvije tisuće. Završna svečanost dodjele nagrada održana je 22. listopada u prostoru stare tvornice duhana, u nazočnosti predsjednice hrvatske Vlade Jadranke Kosor te ministara Damira Bajsa, Ivana Šukera, Tomislava Karamarka, Dražena Bošnjakovića i Đure Popijača te brojnih državnih tajnika, saborskih zastupnika, čelnika nacionalnih organizacija, HTZ-a, HGK-a, HRT-a, župana, gradonačelnika i drugih uglednih gostiju. Tom je prilikom HGSS-u dodijeljeno posebno priznanje za doprinos u unapređenju sigurnosti u turizmu, što je popraćeno spotom na Hrvatskoj televiziji, koja je prenosila i cijelu završnu svečanost.

Već nekoliko godina HGSS je vrlo značajan partner Ministarstvu turizma, jer ne samo da doprinosi ugledu Hrvatske kao sigurne turističke zemlje, nego djelatno otvara nove prostore za turizam, educira turističke djelatnike, ali i sudjeluje u promišljanju budućnosti hrvatskog turizma kao cjeline. HGSS aktivno sudjeluje i u Povjerenstvu Vlade RH za turizam, a u Programu mjera Vlade RH koji se donosi svake godine HGSS je prepoznat kao važan nositelj raznih mjera koje se tiču sigurnosti turista. Konačno, ovo turističko

priznanje HGSS-u je drugo po redu u posljednje tri godine.

I na ovogodišnjim Danima hrvatskog turizma održani su i važni stručni skupovi te susreti s predstavnicima Vlade i drugih nacionalnih institucija uz mogućnost otvorenih rasprava. Na ovogodišnjim Danima u organizaciji HGSS-a i Hrvatske gospodarske komore Vinko Prizmić je održao prezentaciju »Razvoj sigurnosti pustolovnog turizma u Republici Hrvatskoj«. To je nastavak dugoročnog programa kojim HGSS obuhvaća turističke vodiče i djelatnike koji se bave aktivnostima u prirodi. Naime HGSS aktivno sudjeluje u Zajednici pustolovnog turizma pri HGK i već desetak godina skrbi da ovaj narastajući vid turističke ponude bude što sigurniji i što kvalitetniji. Ovakva nastojanja HGSS-a već itekako daju rezultate jer se broj nesreća u organiziranim grupama turističke ponude bitno umanjio, a sigurnost je sve veća, što je imperativ svakog ljudskog djelovanja. Nepotrebne nesreće osim što su u ljudskom smislu apsolutno neželjene, donose i nepotrebne marketinške i materijalne štete hrvatskom turizmu i naravno rezultiraju često i dramatičnim akcijama spašavanja. Upravo to HGSS želi svakako izbjegći ili svesti na najmanju mjeru. Zato HGSS sudjeluje svake godine sa svojim

Vinko Prizmić primio je u ime HGSS-a posebno priznanje Ministarstva turizma, iz ruku ministra turizma Damira Bajsa

stručnim radovima na ovim stručnim turističkim skupovima, pa je postao neizostavni subjekt i profilirao se kao nositelj sigurnosti turista, ali i nacionalna adresa struke kada govorimo o sigurnosti na neurbanim prostorima.

Još zapaženja prezentacija održana je u organizaciji samog HGSS-a i Ministarstva turizma. Naziv prezentacije V. Prizmić pod naslovom »Kontinentalna i gorska Hrvatska, nove mogućnosti i novi izazovi« pobudio je veliku pažnju mnogih relevantnih čimbenika na ovom skupu. Kroz ovaj stručni rad prikazana je dugoročna vizija razvoja hrvatskog turizma i prenošenje mnogih ljudskih (i turističkih) aktivnosti i ponude u područja koja su za sada potpuno zapostavljeni ili su pod posebnom državnom skrbi. U prezentaciji su analizirani globalni trendovi suvremenog svijeta, načina života i ljudskih potreba na razini strukture osoba i dostupno svjetsko iskustvo. Turizam po svojoj definiciji predstavlja potrebu za različitostima, putovanja u krajeve i potraga za aktivnostima koji su posve različiti od svakodnevice. Imajući u vidu činjenicu da čak 80% stanovništva u razvijenim zemljama živi u gradovima, glad i potraga za novim neurbanim prostorima i novim aktivnostima sve je veća. Sa time se HGSS, ali i druge spasilačke službe svijeta već godinama suočavaju, jer iz godine u godinu raste broj posjetitelja hrvatskih planina, što statistički prati stalno uvećanje broja nesreća i intervencija HGSS-a. Strategija Republike Hrvatske trebala bi ići u smjeru pravovremenog prepoznavanja tih trendova i početak sustavnog provođenja aktivnosti koje će dosadašnju improvizaciju i zbumjenost, zamijeniti strategijom pripreme prostora, usluga, kadrova i ponude kako bi se područja koja su sada posve zanemarena ili su pod posebnom državnom skrbi pretvorila u turističke destinacije. Kao primjer istaknut je kanjon rijeke Cetine gdje se nakon prepoznavanja mogućnosti broj posjetitelja drastično uvećao i od jednog posve pasivnog i zapuštenog područja danas imamo čitava naselja koja žive od Cetine, sadržaja i ponude na tom prostoru. Primjer Paklenice i niza drugih hrvatskih ali i svjetskih destinacija je vrlo poučan jer ukazuje da takvi prostori donose novu ponudu, nove prihode, novu uposlenost, nove perspektive za domaće stanovništvo i, što je najvažnije, i novu sezonu koja neće biti vezana samo za dva ljetna mjeseca. Naravno, istaknuta je i činjenica da su planinari avangarda takvog turizma. Predložena je i zakonska zaštita hrvatskih planina Dinare, Kamešnice, Svilaje, Promine, i td, kako bi se sprječila devastacija prostora divljom neambijentalnom gradnjom, uklanjanje mina, zaštita okoliša i prirode, izgradnja infrastrukture itd. Predložena je i nova legislativa kako bi se delegirala odgovornost za prostor, održavanje putova i sl.

THOMIR FRANGEN

Spašavatelji u stijenama Paklenice

Pripadnici HGSS-a znaju o čemu govore, jer su i sami svjetski putnici i svjedoci evolucije i globalnih promjena u svijetu. Do sada su bili pokretači mnogih procesa, ukazivali i podizali standarde zaštite i spašavanja, bili su nositelji inicijativa za donošenje zakona, uvođenje broja za žurnu pomoć 112, uvođenje helikopterskog sustava spašavanja i medicinskog prevoženja, trauma sustava itd. Sada pokušavamo ukazati na strateške pravce razvoja Hrvatske i hrvatskog turizma, što je također u neposrednoj vezi sa sigurnošću na cijelom teritoriju Hrvatske.

I ovo posebno priznanje Ministarstva turizma, koje je HGSS dobio na ovom značajnom skupu u nazоčnosti većeg dijela Vlade RH ukazuje da je ovo naše djelovanje prepoznato kao važno te da konačno i u najvišim tijelima RH imamo partnere i potporu. Ova potpora je do sada bila nejasna i nedovoljno djelatna, no unatoč tome uspjeli smo mnoge stvari pokrenuti i unaprijediti. Nema sumnje da ćemo to ubuduće moći još više. U tom pravcu naše djelovanje će biti još više povezano s Hrvatskim planinarskim savezom kao nacionalnom organizacijom iz koje smo potekli. HPS sa svojom tradicijom, strukom, iskustvom i kadrovima, predstavlja nacionalni resurs za sve što je u svezi planina pa u svim planovima unaprjeđenja sigurnosti i sadržaja na tim prostorima treba imati i imat će vrlo aktivnu ulogu.

Vinko Prizmić, pročelnik HGSS-a

RADOVI NA IVINIM VODICAMA

U povodu obilježavanja Dana neovisnosti, a ujedno i četvrte obljetnice osnutka Planinarskog društva »Babulj« u Bibinjama, članovi toga društva, u suradnji s Nacionalnim parkom Paklenica, 8. i 9. listopada izveli su akciju čišćenja otpada na Ivinim vodicama koji je ovdje ostao još iz vremena Domovinskog rata. U dvodnevnoj je akciji prikupljeno gotovo 1500 kilograma metalnoga, plastičnog i staklenog otpada, koji je ugrožavao kvalitetu vode u bunaru blizu skloništa i davao ružnu sliku usred nacionalnog parka. Otpad je prikupljen u vreće koje su zatim odložene u blizini helidroma. Nadamo se da će na proljeće biti iznesene iz Parka uz pomoć helikoptera, kada se planira još jedna velika akcija čišćenja.

»Babuljaši« su radili i na samome skloništu te oko njega – sklonište je olijeno izvana, promijenjen je dimnjak, napravljene su nove ljestve za potkovlje i ograda ispred skloništa. PD »Babulj« skrbi se o ovom skloništu od 2007. i potpuno ga je obnovio. Članovi Društva posebno su ponosni na priznanje HPS-a za najboljeg upravljača planinarskim skloništim u 2008. godini.

Više podataka o Društvu i njegovim akcijama može se pronaći na web-stranici www.pdbbabulj.hr.

Stjepan Gverić

Umorni i zadovoljni nakon dobro obavljenog posla

WWW.IZFOTELJE.COM

WEB DUĆAN 0-24 SEDAM DANA U TJEDNU
WWW.IZFOTELJE.COM

Ne gubite vrijeme od boravka u prirodi. Što vam treba naručujte u bilo koje vrijeme, u udobnosti vlastitog doma uz šalicu omiljenog napitka.

YUKON NOĆNI YUKON MONOKULARI DALEKOZORI

Više informacija na
WWW.LAPIS-PLUS.HR ili WWW.IZFOTELJE.COM

LAPIS PLUS Veliki izbor
WWW.LAPIS-PLUS.HR odjeće, obuće, torbi,
ruksaka, noževa, kompasa,
TEL:01/4668-785 dalekozora

PRVI SVEUČILIŠNI UDŽBENIK O PLANINARSTVU

Volimo isticati da smo prvi osnovali planinarsko društvo u jugoistočnoj Europi (HPD 1874.) i da smo u tome prestigli čak i »planinarski narod« Slovence, ali eto hladnog tuša: na sarajevskom sveučilištu postoji nastavni predmet »Planinarstvo« i na njemu je početkom studenoga objavljen prvi sveučilišni udžbenik o planinarstvu na području bivše Jugoslavije. I to kakva knjiga! Objavio ju je Fakultet za tjelesni odgoj i sport sarajevskog sveučilišta na 188 stranica s obiljem lijepih slika u boji, tako da je knjiga ne samo korisna nego i vrlo lijepa za prelistavanje. Pri tom je ugled hrvatskog planinarstva »spašen« time što je, uz dr. Elvira Kazazovića, koautor knjige urednik našeg časopisa Alan Čaplar, dakle, odličan primjer međunarodne planinarske suradnje. Suradnju potkrjepljuje i činjenica da su recenzenti bili iz Slovenije, Hrvatske i BiH.

Knjigu je zamislio Kazazović, profesor Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja (u Zagrebu je to Kineziološki fakultet), koji je pokretač raznih sportskih aktivnosti u BiH. Premda nastavnici predmeta uvijek nastroje napisati vlastiti studentski priručnik, Kazazoviću valja priznati da je odolio taštini i koautorstvo ponudio Čaplaru, kao iskusnom piscu.

Knjiga obuhvaća sve teme koje treba svladati profesor tjelesnog odgoja i sporta, jer je dio šireg projekta putem kojeg se nastoji planinarstvo proširiti kao nastavna aktivnost u školama u BiH. No iako je namijenjena ponajprije studentima, bit će zanimljiva svim planarima, posebno onima u BiH, jer sadrži – osim klasičnih poglavlja kao što su planine, oprema, prehrana, orijentacija, opasnosti, etika, planinarske specijalnosti itd. – obilje podataka o amaterskim planinarskim organizacijama u BiH, adresar društava, popis planinarskih kuća, tablicu najviših vrhova, povijest planinarstva u BiH. Pri tome su tekstovi pažljivo uravnoteženi s obzirom na osjetljivo nacionalno pitanje u toj državi.

Knjiga je pobudila veliko zanimanje, što je razumljivo ako se zna da je planinarstvo u BiH zbog obilja prekrasnih planina vrlo razvijeno, no ipak je bilo iznenadenje da se na svečanom predstavljanju 8. studenoga u velikoj dvorani Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja u Sarajevu okupilo više od 400 ljudi (!) – nešto što je u Hrvatskoj gotovo nemoguće zamisliti. Dodajmo još da su predstavljači knjige bile vrlo ugledne ličnosti: predsjednik Olimpijskog komiteta BiH i dekan Fakulteta prof. dr. Izet Rado, ambasador Republike Slovenije u BiH Andrej Grasselli, direktor Federalne novinske agencije (FENA) Zehrudin Isaković te poznati himalajac Muhamed Gafić. Dekan prof.

Rado posebno je naglasio je da se radi o dosad najkvalitetnije uredenoj knjizi u izdanju toga fakulteta. Okupljenima se emotivnim govorom obratio doajen planinarstva u BiH i naš dugogodišnji suradnik Drago Bozja. O tom događaju izvijestile su sve važnije novinske i televizijske kuće, a čestitke su autorima i izdavaču uputili predsjednici planinarskih saveza BiH i Srbije te brojnih planinarskih društava iz BiH.

Knjiga se u Hrvatskoj može nabaviti po cijeni od 100 kuna, a u BiH za 25 konvertibilnih maraka (kontakti: Elvir Kazazović, kazazovice@yahoo.com i Alan Čaplar, alan@urednik.hr) prof. dr. Željko Poljak

„ZRINSKA GORA, REGIONALNI PARK PRIRODE“

U Petrinji je ove godine pod tim naslovom izašla omašna knjiga od 476 stranica, lijepo uredena, tvrdi ukoričena i bogato ilustrirana crno-bijelim i kolor fotografijama. Sigurno će zanimati i planinare koji u planinarstvu vide nešto više od fizičkog razgibavanja. Evo tema od kojih je knjiga strukturirana: geografija, geologija, speleologija, rудarstvo, flora, fauna, arheologija, utvrde i gradine, graditeljstvo, gospodarstvo, edukacija, civilne inicijative i zaštita. Obuhvaćen je ne samo središnji dio gore, nego i Hrastovička gora. Autori pojedinih poglavlja stručnjaci su za te teme, a među njima ima i planinara. Planinarske su teme Poučna staza Hrastovčanka (I. Komlinović i Đ. Priljeva) i HPD Zrin Petrinja (I. Šustić). Ovo veliko djelo plod je suradnje Grada Petrinje, Sisačko-moslavačke županije, petrinjskog odsjeka Sveučilišta u Zagrebu i petrinjskog ogranka Matice hrvatske. Tisak Grafički zavod Hrvatske, naklada 800.

prof. dr. Željko Poljak

NARUČITE PLANINARSKI KALENDAR ZA 2011. GODINU!

Sredinom studenoga iz tiska je izašao atraktivni zidni kalendar HPS-a za 2011. godinu sa slikama Velebita, hrvatske mitske planine. Uz slike velebitskih ljepota, u njemu je objavljen pregled svih važnijih akcija u sljedećoj godini i najnoviji adresar članica HPS-a. Format kalendarja je 48 x 33 cm, a kao i prijašnjih godina, tvrda poštanska omotnica štiti ga od oštećenja na putu do naručitelja. Cijena kalendarja je 35 kuna, a za naručbe od 10 i više primjeraka preko planinarskih društava odobrava se popust od 20% (u društvu se sastavi popis i narudžbom društva naručuje se određeni broj kalendarja, a HPS društvu potom šalje račun). U narudžbi treba naglasiti hoće li se kalendar izravno preuzeti u Uredu HPS-a ili ga treba slati poštom, a u tom slučaju u račun će biti uključeni i pripadajući poštanski troškovi.

FILATELIIJA I HRVATSKA PLANINARSKA OBILAZNICA

U Novskoj je 22. listopada otvorena 5. nacionalna jednovitinska filatelistička izložba, na kojoj je pod rednim brojem 58 sudjelovala Renata Augustin s izloškom na temu »Hrvatska planinarska obilaznica«, osvojivši brončanu medalju. Njezin izložak čine dopisnice s plaćenom poštarinom za unutarnji poštanski promet, s udarenim žigovima kojima se dokazuje obilazak kontrolnih točaka Hrvatske planinarske obilaznice. Po povratku s uspona dopisnice se u pravilu ubacuju u najbliži poštanski sandučić. Izložak je pri ocjenjivanju svrstan u kategoriju »open class«. Izložak istog naziva bio je prikazan i na nacionalnoj filatelističkoj izložbi mladeži s međunarodnim sudjelovanjem u Trakošćanu 2009. godine, gdje je također bio nagrađen brončanom medaljom.

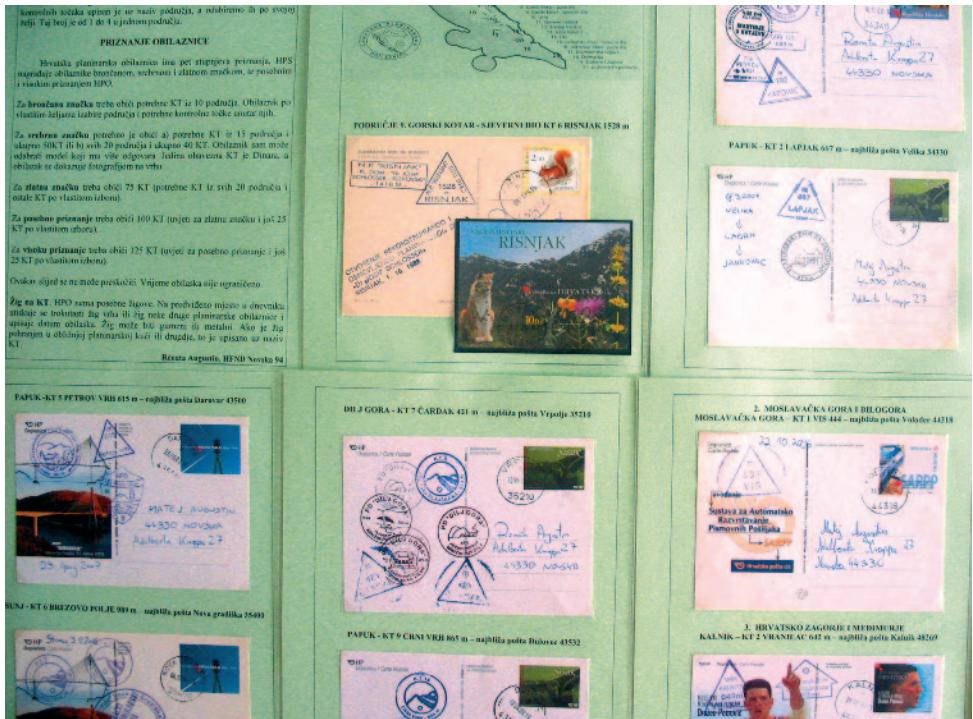
Tijekom prikupljanja materijala za izložak bilo je i ima raznih poteškoća. Na nekim kontrolnim točkama HPO-a u vrijeme obilaska nije bilo žigova jer su bili otuđeni. Neki put smo u žurbi zaboravili upisati adresu na koju se dopisnica mora otpremiti, pa smo problem rješavali telefonom. Ovom prilikom zahvaljujemo zaposlenicima pošte Trakošćan na suradnji i

susretljivosti. Na dopisnicu s Dinare pošta u Kijevu prije dvije godine nije udarila postanski žig (nije se moglo dokazati rukovanje dopisnicom). Poslano je po poznanicima natrag do Vrlike, ali dopisnica do dana pisanja ovog članka još nije stigla. Ove smo godine bili na pohodu povodom Dana državnosti i bili smo bolje sreće – dopisnica je doputovala s urednim poštanskim žigovima.

Bilo je i »malo« dužih putovanja. Dana 21. listopada stigla nam je dopisnica sa žigom vrha Ivanšćice. Zovemo Žarka Ročeka i pitamo ga kad je bio u Zagorju. Kaže Žarko: »Ma to ti je ona što sam je ubacio još 31. siječnja 2010. na željezničkoj postaji u Ivancu. Bio nam je sumnjiv poštanski sandučić, ali smo ipak ubacili...« Zanimljiv put koji je trajao neobjašnjiva 253 dana – ali bolje ikad nego nikad.

Ponekad zna biti poteškoća s oborinama i vjetrom, ali one se rješavaju, s tim da je pošiljka poslije malo neurednija. Zašto se traži pomoći kod skupljanja materijala za izložak? Da bi se video datum slanja, žig polazne pošte treba biti uredno udaren, kako bi se video datum slanja, što nije uvijek slučaj. I na kraju, nadam se da će u predstojećem razdoblju izložak biti kompletiran svim kontrolnim točkama HPO-a.

Davor Augustin

Dio panoa s izlošcima na temu »Hrvatska planinarska obilaznica«

DAVOR AUGUSTIN

Planinarski dom na Kalniku i gradina Veliki Kalnik prije Drugoga svjetskog rata – razglednica iz fundusa Gradskog muzeja u Križevcima

POVIJESNA SEKCIJA PD-a »KALNIK« KRIŽEVCI

Sredinom 2009. godine u PD-u »Kalnik« u Križevcima osnovana je Povijesna sekcija. Njezin je glavni cilj prikupljanje povijesne i arhivske građe o društvu. Osim toga, Sekcija ima i promidžbeni karakter, koji se ostvaruje promidžbom planinarstva putem interneta i na druge načine. Sekcija putem internetske stranice promovira Kalničko gorje i daje podatke o Planinarskom domu Kalnik te izvještaje i najave društvenih aktivnosti. Novost je i Planinarski forum na adresi <http://www.pdkalnik.hr/forum>, s raspravama i aktualnostima iz rada Društva. Uređivanjem kolumnе Planinarski kutak na portalu »Križevci info« nastojimo približiti i promovirati planinarstvo, poglavito u mladoj populaciji, kojoj je internet glavni izvor informacija i način komunikacije. Jedan je od dosad ostvarenih ciljeva Sekcije u njenom promidžbenom dijelu rada i formiranje Planinarske knjižnice PD-a »Kalnik« u društvenim prostorijama. Dosad je nabavljeni više od dvadeset različitih vodiča, monografija, knjiga o planinarskoj povijesti te planinarskih karata.

Prvo planinarsko društvo u Križevcima osnovano je 1924., a planinarska tradicija u Križevcima još je starija. Kalnik je privlačio zaljubljenike u prirodu već sredinom 19. stoljeća kada su njime hodali i proučavali ga pioniri planinarstva u Hrvatskoj dr. Josip Schlosser-Klekovski i Ljudevit Vukotinović, a Schlosser je svoja zapažanja o Kalniku objavio 1870. u monografiji »Kalnička gora sa svojim prirodnim znamenitostima«. Križevci su bili među prvim gradovima u kojima je davne 1878. postojao povjerenik Hrvatskoga planinarskog društva (HPD-a), a prvu je

podružnicu osnovao gradski fizik dr. Fran Gundrum već 1900. godine. Planinarski dom na Kalniku, napravljen po projektima Stjepana Planića, jednog od najznačajnijih hrvatskih arhitekata, i danas, 85 godina nakon izgradnje, predstavlja svojevrstan simbol našeg planinarskog društva, kao i cijelog potkalničkoga kraja. Prema mnogima, to je jedan od najljepših planinarskih domova u Hrvatskoj. Tijekom povijesti PD »Kalnik« imalo je mnogo lijepih i svijetlih trenutaka, kao i pojedinaca koji su se istaknuli svojim radom i zalaganjem.

Povijesna sekcija osnovana je upravo zato da bi se prikupila i sačuvala vrijedna arhiva i povijesna građa vezana uz rad kako pojedinaca tako i Društva u cjelini. Jedan je od naših ciljeva priprema monografije PD-a »Kalnik« Križevci povodom 90. godišnjice njegova osnutka. Za to nam je potrebna pomoć svih koji posjeduju bilo kakve povijesne podatke ili fotografije kojima bi se rekonstruirala povijest planinarstva u Križevcima i na Kalniku. Stoga pozivamo sve koji na bilo koji način mogu pridonijeti tome cilju da se obrate voditelju Povijesne sekcije na e-mail hrovo@misko@gmail.com ili broj mobitela 098/98 68 084.

Hrvoje Miško

UREĐEN PUT KROZ STARI GRAD LIPOVEC U SAMOBORSKOM GORJU

Markacisti HPD-a »Željezničar« iz Zagreba uredili su krajem listopada prolaz kroz ruševni stari grad Lipovec (582 m) u Samoborskom gorju, preko kojega vodi atraktivan planinarski put od Šoćeve kuće do planinarskoga doma na Oštarcu. Unutar zidina razrasla se prava šuma bujnog raslinja, koja je prola-

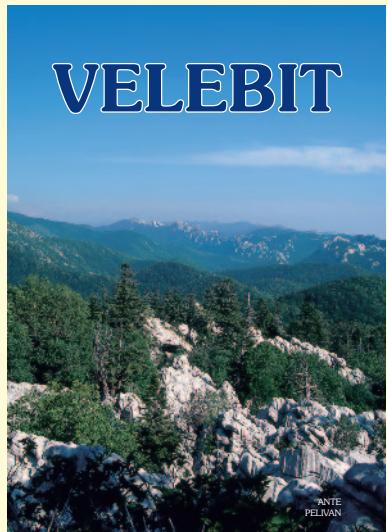

zak kroz gradinu činila vrlo neugodnim i gotovo potpuno skrivala obrise gradskih zidina. Stabla koja su ležala godinama nakon posljednjega čišćenja grada uklonjena su sa staze, a opasnost od pada u zarušeni bunar tik uza stazu više ne prijeti posjetiteljima. Silazak s gradine u smjeru Oštrea bio je dosad težak, čak i opasan, jer se u tom dijelu trebalo spustiti kroz procjepljene u zidu niza strmu, glatku kosinu, nastalu urušavanjem zidina. Unutrašnjost grada uvelike je oslobođena šume i gustišta pa je boravak u njemu nakon pomalo napornoga i strmog uspona od Šoićeve kuće sad ponovno prilika za ugodan odmor. Nezgodna strmina na silasku s Lipovca-grada ukročena je spremno izvedenim stubama od priručnog materijala pa sad strminom može bez bojazni proći svaki planinar. Obnovljene su i planinarske oznake na dionici puta od Šoićeve kuće do grada.

Zadovoljni obavljenim poslom i novim izgledom staroga Lipovca, sudionici akcije već su se složili da će mu se vratiti i učiniti ga još ljepšim planinarskim i povijesnim odredištem.

Robert Smolec

30% popusta za planinare !!!

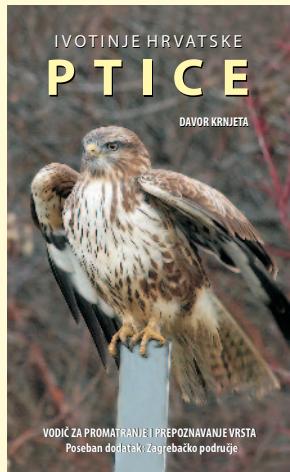
► Autor: Ante Pelivan
• fotomonografija
• bogato ilustrirana u boji
• format: 30 x 21 cm
• 194 stranice
• tvrdi uvez
• cijena: 150,00 kn

105,00 kn

Poštارина uračunata u cijenu!

Autor: Davor Krnjeta
• format: 20,5 x 12 cm
• 350 fotografija u boji
• 360 stranica
• tvrdi uvez
• cijena: 260,00 kn

182,00 kn

IVOTINJE HRVATSKE
PTICE
DAVOR KRNJETA

VODIČ ZA PROMATRANJE I PREPOZNAVANJE VRSTA
Poseban dodatak: Zagrebačko područje

ekološki glasnik
časopis o prirodi

EKOLOŠKI GLASNIK d.o.o.

Duga cesta III. odvojak 12, 10412 Donja Lomnica
Tel. 01/5621-929, Fax: 01/6234-058
www.ekoloski-glasnik.hr • ekoloski.glasnik@vip.hr

TISKARA "Ekološki glasnik"

- usluga tiska knjiga i časopisa vrhunske kvalitete
- posebni popust za sva planinarska društva

Sadržaj 102. godišta »Hrvatskog planinara«

Članci

Bakšić, Darko	Hrvati u Voronji, najdubljoj jami svijeta	410
Balaško, Branko	Na Kriškim podima	267
Banović, Nada	Po Požeškoj gori	25
Banović, Nada	Bosanska ljepotica Pliva	182
Banović, Nada	Tragovi koje ostavljamo u planini	312
Banović, Nada	Goranskom pločom i Vinodolom	352
Bašić, Branko	Sjevernom Albanijom – planinarski	122
Blašković, Diana i Zugan, Borko	Alpski kozorog	18
Blažević, Davor	Fujiyama, simbol i ponos dalekog Japana	95
Božić, Vlado	Posjet jami Vodarici u NP-u Paklenica	32
Čaplar, Alan	60 godina HPD-a »Željezničar« u Zagrebu	55
Čaplar, Alan	»Hrvatski planinar«, digitalno kulturno blago	82
Dimač, Štefanija	Kuna gora – biser Hrvatskog zagorja	290
Dimač, Štefanija	Prva alpska pustolovina	344
Erhardt, Robert	60 godina gorskog spašavanja u Zagrebu	374
Friščić, Tomislav	Moja Monte Rosa	62
Friščić, Tomislav	Ankogel – vrh s druge strane	209
Grubanović, Ana	Putovima slavnog Odiseja po otoku Mljetu	65
Grundler, Darko	GPS – računalni programi za planinare	87
Grundler, Darko	GPS uređaji za planinare	44
Guštin, Denis	Viš i ferata Ceria Merlone – dragulji zapadnih Julijskih Alpa	339
Hapač, Ivan	HPS na »Snježnoj kraljici«	110
Hapač, Ivan	Jesam li dosadan prirodi?	213
Hapač, Ivan	Prvi put na Dinari	166
Hapač, Ivan	Tura za mlade i stare	99
Hapač, Ivan	U njegovu dvorištu	393
Hapač, Ivan	Veselje u tuzi	29
Hovan, Jovan	Sa stotinu ljepotica četveronoške na Triglav	315
Jagarić, Vladimir	Žumberačke Vodice	384
Juras, Ante	Dodite na Vrdovo!	274
Juretić, Ivan	Planinarski dom »Hahlić«	12
Juzbašić, Tomislav	Nordend (4609 m)	260
Kaučić, Ratko	Posljednji izlet na Jankovac	148
Kocet, Josip	Računalna baza podataka planinarskog društva	227

Kompar, Dario i Zwicker Kompar, Gordana	Na dnu Velikog kanjona	202
Kos, Darko	Magla	180
Kos, Maggy	Bitorajska idila	216
Kraljić, Željko i Richter, Ivica	IPP-om od Vojaka do Crne punte	173
Kristijan, Zdenko	Deset godina Hrvatske planinarske obilaznice	162
Lovrić, Antun	Planinarska radna akcija	224
Novosel, Franjo	Lutrijski zgoditak	20
Patačko, Slavko	Matterhorn – ostvarenje najljepšega sna	185
Pervan, Tvrtko	Monte Viso (3841 m)	298
Poljak, Željko	80 godina Rossijeva skloništa u Rožanskim kukovima . .	242
Poljak, Željko	Hrvatski planinari u Prokletijama	129
Poljak, Željko	Hrvatski planinari na Komovima u Crnoj Gori	330
Poslon, Marijo	Zimske radosti na Okiću i Plešivici	218
Prizmić, Vinko	O sigurnosti planinarenja, turističkoj ponudi i medijima .	370
Prskalo, Marlena	Obiteljske radosti	113
Puđa, Željko	Tušnica – usamljena ljepotica	295
Radovanović, Vanja	Jezerce na Bojincu – neobičan detalj kr(a)ške prirode .	104
Radovanović, Vanja	SummitPost.org	189
Radovanović, Vanja	Poznajete li Zavurt, Risenicu i Križnu goricu?	377
Rakić, Ivan	Južno lice Möncha	106
Rakić, Ivan	Preko Biokova	356
Rendulić, Juraj	Tura po Velebitu prije 75 godina	246
Sablek, Tomislav	Prije pola stoljeća s Premužićem na njegovoj stazi	255
Smolec, Robert	10. 10. '10. u 10 i 10 na 1010	422
Sučević, Đurđa	Drama na Komovima	336
Šabić, Ljiljana	Ljepota je u oku promatrača	309
Špralja, Eugenija	Dolomiti, te čudesne planine u susjedstvu	142
Špralja, Eugenija	Susreti sa životinjama u planini	429
Špralja, Eugenija	Škrlatica, »teška« ljepotica Julijskih Alpa	381
Tota, Blaž	Barba	389
Tota, Blaž	Iskustvo s visokih planinskih vrhunaca	257
Tota, Blaž	Kristalići s planina	221
Vranješ, Denis	Klanac snova	304
Zrinski, Tomislav	Golica, dom najljepših sunovrata	359
Zrnčić, Hrvoje	Gutešin vrh	22
Žagar, Jasna	Biokovska romansa	206
Žagar, Jasna	Moj glas za planinarske kuće i skloništa	433
Žagar, Jasna	Na Cesogradskoj gori	170
Žagar, Jasna	S Dalmacijom u srcu	281
Žagar, Jasna	Tragom dedeka Kajbumčaka	134
Žilić, Ema i Pina	Moj prvi izlet	226
Žitković, Orsat	Durmitor – drugi put uspješno	426
Žitković, Orsat	Veliki Sopalj na Pelješcu	146
Žitković, Orsat	Vlaštica – zaboravljena planina dubrovačkih planinara .	279

Iz rada HPS-a

Glavni odbor HPS-a	150
Godišnja priznanja i nagrade Izvršnog odbora HPS-a	2
Berljak, Darko: Hrvatski planinarski savez u 2009. godini	4
Ženska ekspedicija »Mt. Everest 2009« osvojila sve što se moglo	42

Slikovni prilozi

Foto-natječaj PD-a »Kamenjak«	60
Planinarske minijature Đure Tišljarića	138
Planinarski kalendar za 2011. godinu!	443
Sadržaj 102. godišta »Hrvatskog planinara«	447

Rubrike

Gorsko spašavanje	192, 438
In memoriam: Drago Trošelj, Tomaž Humar 35, Milan Kaučić 76, Nikola Zdenko Šimunović 115, Boris Križan i Đuro Tišljarić 159, Mirko Zgaga 232, Zvonimir Sliepčević, Sergej Forenbacher 284, Josip Colnar 323	
Kalendar akcija	40, 80, 120, 160, 200, 240, 288, 328, 368, 409
Osvrt: Što je planinarstvo i zašto planinarimo	400
Pisma čitatelja	362
Planinarske kuće	77, 321, 396, 440
Planinarski putovi	71, 196, 233, 322
Planinarski tisak	36, 116, 157, 197, 230, 285, 365, 402, 441
Speleologija	69, 156, 401, 436
Sportsko penjanje	320, 364, 399
Tko je što u hrvatskom planinarstvu: prof. Marin Perković 68, Vladimir Horvat 155, Ivo Čeko 194, Josip Žmak 318, Robert Erhardt 404	
Vijesti	38, 78, 118, 197, 235, 287, 324, 367, 406, 444
Zaštita prirode	366

HRVATSKI PLANINAR

Planinarske hlače **NITO**

59,90 € (442,94 HRK)

Postupak narudžbe:

- mogućnost dostave na poštu u **Brežicama** (plaćate cijenu robe sa slovenskim DDV-om (kataloška cijena), a narudžbi priložimo i obrazac za **tax free**).
- za narudžbu **iznad 50 eura**, poštarina je **besplatna**, inače iznosi 3 eura.
- za dostavu u Hrvatsku, obračunavamo račun s cijenom **bez DDV-a** (dakle kataloška cijena - 16,66%), ali prilikom dostave morate platiti hrvatski **PDV** (23%) i carinu koja se obračunava prema pozitivnoj carinskoj stopi RH.
- Plaćati možete **pouzećem** (tada Vam pošta naplaćuje dodatnih 2,88 eura svojih troškova), **paypalom** ili **karticom**.

Za sve informacije pišite nam na:
info@kibuba.hr

KIBUBA
PUSTOLOVINA NA VIDIKU

ostale proizvode u akciji možete pogledati na:

www.kibuba.hr